

ΙΛΙΞΟΣ

Έναν αγαθό άνθρωπο
δεν έχω δυσκολία να τον βρω.
Αν όμως ήταν δυνατόν
να βρω έναν σταθερό άνθρωπο,
τότε και μόνο θα ήμουν
απόλυτα ικανοποιημένος

Κομφούκιος

**Κυκλοφόρησαν
οι νέες εκδόσεις των έργων
της ιδρύτριας της Θ.Ε.**

Έλενα Π. Μπλαβάτσκυ

**Η Φωνή της Σιγής
Το Κλειδί της Θεοσοφίας
Τα Πρώτα Βήματα στον Αποκρυφισμό**

Διατίθενται στα κεντρικά βιβλιοπωλεία
και στα γραφεία της Θ.Ε. Βουκουρεστίου 25,
Τ.Τ. 106 71

Τηλ. + Fax. 210 3610961

Τηλ. 210 3620702

Ταχυδρομική ή τηλεφωνική παραγγελία με αντικαταβολή

Το Κλειδί της Θεοσοφίας	18€
Η Φωνή της Σιγής	10€
Τα Πρώτα Βήματα στον Αποκρυφισμό	10€

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΕΙΜΑΡΑΣ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΘΕΟΣΟΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Βουκουρεστίου 25 Κωδ. Ταχ. 106 71, Αθήνα Αττικής, Κωδικός:4311

Τηλ. 210 36.20.702 - 210 36.10.961 Fax: 210 36.10.961

www.theosophicalsociety.gr

email (περιοδικού): ilisos@theosophicalsociety.gr

email (Εταιρείας): info@theosophicalsociety.gr

Ιδρυτής + ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ιδιοκτησία - Έκδοση: Θεοσοφική Εταιρεία εν Ελλάδα

Εκδότης - Διευθυντής: Θεόδωρος Κατσιφής

Σύνταξη/Επιμέλεια: Ιφιγένεια Κασταμονίτη

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2011 Τεύχος 284

Όλα έχουν ένα τέλος: Πεθαίνουν. Μόνο η αλήθεια είναι αθάνατη και ζει παντοτινά. Η αλήθεια είναι λαμπρότερη από τον ήλιο. Η αλήθεια είναι η ηλιόλουστη ημέρα του Λόγου ενώ το ψέμα είναι η σκοτεινή νύκτα του νου.

Το φως κάθε σώματος είναι ο ήλιος. Το φως της ψυχής είναι η αιώνια αλήθεια.

Οδήγησέ με από το ψεύτικο στο αληθινό!

Οδήγησέ με από το σκοτάδι στο φως!

Οδήγησέ με από το θάνατο στην αθανασία!

Έλενα Π. Μπλαβάτσου

(Βιβλίο Γενεθλίων, Κανόνων και Αξιωμάτων)

Η ΘΕΟΣΟΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ιδρύθηκε στις 17 Νοεμβρίου 1875 στη Ν.Υόρκη από την Ε.Π.Μπλα-βάτσκι και τον συντ/χη Χ.Σ. Όλκοττ. Η σημερινή έδρα της βρίσκεται στο Adyar, Madras – India. Σκοποί της είναι:

1. Ο σχηματισμός πυρήνα Παγκόσμιας Αδελφότητας της Ανθρωπότητας, χωρίς διάκριση φυλής, πίστης, γένους, τάξης ή χρώματος.
2. Η ενθάρρυνση της συγκριτικής μελέτης των θρησκειών, της φιλοσοφίας και της επιστήμης.
3. Η έρευνα των ανερεμήνευτων νόμων της φύσης και των δυνάμεων που βρίσκονται σε λανθάνουσα κατάσταση μέσα στον άνθρωπο.

Θεοσοφία είναι το σώμα της αλήθειας που αποτελεί τη βάση όλων των θρησκειών, και του οποίου δεν μπορεί κανείς να διεκδικήσει την αποκλειστικότητα. Προσφέρει μια φιλοσοφία που κάνει τη ζωή κατανοητή και εκθέτει τη δικαιοσύνη και την αγάπη που καθοδηγούν την εξέλιξη της. Τοποθετεί τον θάνατο στη σωστή του θέση, σαν επαναληπτικό επεισόδιο σε μια ατελείωτη ζωή που ανοίγει την είσοδο σε μια πληρέστερη και λαμπρότερη ύπαρξη. Αποκαθιστά την επιστήμη του Πνεύματος στον κόσμο, διδάσκοντας ότι το Πνεύμα είναι ο αληθινός εαυτός του ανθρώπου, ενώ ο νους και το σώμα είναι οι υπηρέτες του. Φωτίζει τις Γραφές και τα δόγματα των θρησκειών και αποκαλύπτει τις κρυμμένες έννοιές τους.

Το Ελληνικό τμήμα της Θ.Ε. ιδρύθηκε αρχικά στην Κέρκυρα, το 1877, από τους κκ Όθωνα Αλεξάνδρου, Αλέξανδρο Ρομπότη, Δημήτριο Σοφοκλή, Κόντη Γκονέμη και Πασκουάλε Μενελάου. Υπό τη σημερινή μορφή της ως «Θεοσοφική Εταιρεία εν Ελλάδι», είναι σωματείο μη κερδοσκοπικό, νομίμως αναγνωρισμένο με την υπ' αρ. 8187/1946 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών. Εφόσον η Θ.Ε. έχει εξαπλωθεί ευρύτατα ανά τον πολιτισμένο κόσμο, και εφόσον άτομα όλων των θρησκειών έχουν γίνει μέλη της χωρίς να εγκαταλείψουν τα ιδιαίτερα δόγματά τους, τις διδασκαλίες και την πίστη τους, θεωρείται καλό να τονισθεί το γεγονός ότι δεν υπάρχει κανένα δόγμα, καμία γνώμη οποιουδήποτε που να δεσμεύει με οποιονδήποτε τρόπο, οποιουδήποτε μέλος της Θ.Ε. Η αποδοχή των τριών αντικειμενικών σκοπών της είναι ο μόνος όρος για να γίνει κανείς μέλος της.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

	Σελ.
Θεόδωρος Κατσιφής: Παγκόσμια Αδελφότητα	4
Οι Επιστολές των Μαχάτμας προς τον Α.Π.Σίννετ:	
Επιστολή νο 10.....	9
Σωτήριος Νικολακόπουλος: Η Αλήθεια	26
Αντώνιος Παπαναστασάπουλος: Κωστής Παλαμάς-	
Ο άγιος των γραμμάτων μας.....	27
Κων. Κοντούλης: Η φαινομενολογία ως φιλοσοφικό σύστημα	34
Από την άχρονη σοφία: «Η ΣΚΕΨΗ»	42
Μαρία Στρατιδάκη: Περί Κακού	44
Theosophy Ezine: Πνευματική Πρόοδος	52
Ιωάννης Παπανικολάου: Η προσευχή της καρδιάς στον Ηουχασμό και το Σουφισμό	53
ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ	64

Με χαρά πληροφορούμε τους αναγνώστες μας ότι μπορούν να επισκεφθούν την ιστοσελίδα της Θεοσοφικής Εταιρείας στην διεύθυνση:

www.theosophicalsociety.gr

Η ιστοσελίδα είναι γραμμένη σε δύο γλώσσες – Ελληνικά και Αγγλικά.

Αν και βρίσκεται ακόμη υπό κατασκευή, αρκετά τμήματά της είναι ήδη

On Line. Περισσότερες πληροφορίες θα βρείτε στη διεύθυνση

webmaster@theosophicalsociety.gr

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ

Θεόδωρος Κατσιφής

(Ομιλία στην Εορτή του Λευκού Λωτού)

Τιμούμε σήμερα τη μνήμη της ιδρύτριας της Θεοσοφικής Εταιρείας. Μια τιμή που οφείλουμε να διατρανώσουμε όσο μπορούμε ευρύτερα. Όχι τόσο για την αξία της διαχρονικής ατομικότητας της Έλενας Π. Μπλαβάτσκις –που δεν την χρειάζεται–, αλλά κυρίως για να δοθεί το σωτήριο για ολόκληρη την ανθρωπότητα μήνυμά της. Ένα μήνυμα που δείχνει τον πόνο και την αγάπη της για τον άνθρωπο, την ανθρωπότητα ολόκληρη και την εξέλιξη στον πλανήτη. Έθεσε σαν κύριο και ουσιαστικό σκοπό της παγκοσμίως αγνωρισμένης πνευματικής προσφοράς της, τη δημιουργία πυρήνος παγκοσμίου αδελφότητας.

Το μήνυμά της είναι σήμερα κατεξοχήν επίκαιρο για την επίλυση των τεράστιων προβλημάτων, που ταλανίζουν ιδιαίτερα επί των ημερών μας τη δύστηνη ανθρωπότητα. Διερχόμαστε μια βαθιά οικονομική κρίση και μια ακόμη μεγαλύτερη ηθική κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο. Βεβαίως, η κατάσταση δεν είναι πρωτόγνωρη. Παντού και πάντοτε, οι πελώριες οικονομικές και κοινωνικές στρεβλώσεις βασάνιζαν τεράστιες ομάδες ανθρώπων και κατά καιρούς, όπως συμβαίνει και σήμερα, τα κύματα καταντούσαν τσουνάμι με ακόμη πιο ολέθρια αποτελέσματα. Πού οφείλονται οι κρίσεις αυτές;

Α. Για την οικονομική κρίση μας λένε ότι σαν άτομα και κοινωνία ζούσαμε σε ένα πλασματικό επίπεδο ευημερίας, υπεράνω των δυνατοτήτων μας. Εξίσου βέβαια «αποτελεσματική» αποδείχθηκε η πολυεπίπεδη διαφθορά. Εκείνο όμως που κυρίως βιώνουμε, είναι η απόλυτη επαλήθευση σοφής προγονικής μας υποθήκης: «Πάσα επιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης και της άλλης αρετής, ου σοφία, πανουργία φαίνεται». Πράγματι, δείτε την κατάντια της οικονομικής επιστήμης.

Παλαιότερα, οι οικονομικοί εγκέφαλοι της οικουμένης έθεται, όπως έπρεπε, σαν στόχο της επιστήμης τους την ευημερία όλης της ανθρωπότητας. Σήμερα οι «σοφοί οικονομολόγοι» εφευρίσκουν τους άριστους τρόπους (βλ. spreads, ασφάλειες μήπως και δεν χρεοκοπήσει ένα κράτος, και τόσες άλλες φρικαλέες οικονομικές επινοήσεις), ώστε σαν τα όρνια στο ψοφίμι να κερδοσκοπούν καταδικάζοντας δισεκατομμύρια ανθρώπους σε δυστυχία. Στο βάθος δηλαδή της οικονομικής κρίσης υπάρχει η απουσία ηθικής.

Β. Επί αιώνες τώρα, ζούμε πράγματι με μια ηθική που είναι στην ουσία της ανήθικη. Που δεν στοχεύει δηλαδή στην αρμονική συμβίωση όλων, αλλά ασφαρίζει επιλεκτικά τα συμφέροντα ολίγων ατόμων ή ομάδων ατόμων εις βάρος των άλλων. Βλέπουμε λοιπόν να επικρατούν οι παντοειδείς διαιρέσεις σαν θρησκείες, πολιτικά σχήματα, φυλές, κοινωνικές τάξεις και τόσες άλλες, με επί μέρους ηθικές που δρουν αποσπασματικά σαν ασπιρίνες, ρίχνοντας προσωρινά τον πυρετό και επιτρέποντας στο κακό να συνεχίζει αδιάσπαστο την καταστροφική του πορεία. Δεν στηρίζουμε, φυσικά, την αναρχία αλλά διαπιστώνουμε ότι οι διάφοροι θεσμοί, αν δεν εντάσσονται σε μια πραγματικά πανανθρώπινη ηθική, απλά λειτουργούν άδικα, ανήθικα.

Το σκάσιμο της φούσκας, λοιπόν, της σύγχρονης ηθικής αποτελεί απλώς επιβεβαίωση ότι η ηθική που δοξάζει το εγώ και όχι το εμείς, πέφτουν να καταρρεύσει. Δεν μπορεί να μακροημερεύει μια ηθική που στηρίζεται στον άκρατο εγωισμό. Που καταντά, κατά μία έννοια, το τελειότερο ον της δημιουργίας ατελέστερο πάντων των άλλων όντων, όχι μόνο του ζωικού αλλά και του φυτικού βασιλείου. Πράγματι, μονάχα αυτό αδυνατεί να συνυπάρχει σε αρμονία με τα όμοια του είδους του.

Υπήρξαν, φυσικά, στον πλανήτη φωτισμένα όντα που είδαν το αδιέξοδο, τη λάθος στροφή που έχει πάρει η ανθρωπότητα. Έδειξαν τον ορθό δρόμο, μια ηθική αρμονική με τον παγκόσμιο ρυθμό, που θα εξασφάλιζε τη φυσική επιβίωση τουλάχιστον όλων των ανθρώπων όντων, που θα γεφύρωνε την ελευθερία με την υπευθυνότητα. Όμως οι διδαχές αυτών των μεγάλων Μυστών φαίνεται ότι ξεπερνούσαν τις δυνατότητες των ατελών σκεπτόμενων όντων να υπερβούν τον εγωισμό τους. Έτσι, πάντοτε εκείνοι που αναλάμβαναν να εφαρμόσουν τις διδασκαλίες τους, ακόμη και οι πλέον ειλικρινείς

και καλοπροαίρετοι, απέτυχαν. Μπροστά στην αδυναμία τους να βάλουν το κουδουνάκι στην ουρά της γάτας του εγωισμού, καταντούσαν στο τέλος διαστρεβλώνοντας τις διδαχές να συμμαχούν με τη γάτα, για να αφανίσουν πιο γρήγορα τα δόλια τα ποντίκια.

Βλέπουμε λοιπόν να επικρατούν σε ολόκληρο τον πλανήτη θρησκευτικοί, εθνικοί, πολιτικοί, φυλετικοί, ταξικοί και τόσοι άλλοι διαχωρισμοί που θρέφουν προκαταλήψεις, φανατισμούς και μισαλλοδοξίες. Να βασιλεύει τελικά το μίσος για τον άλλο, εκεί όπου η ειρήνη, η ομόνοια και η αγάπη θα έπρεπε να αποτελούν τη ζύμη της ζωής, σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο. Ποια είναι η προσφορά της Έλενας Π. Μπλαβάτσκι στην επίλυση αυτής της πανανθρώπινης κακοδαιμονίας;

Η Θεοσοφία βλέπει σαν λύση τη δημιουργία πυρήνος παγκοσμίου αδελφότητας. Στηρίζει όμως αυτό το όραμα (και αυτό ακριβώς κάνει ιδιαίτερη και επιδιώξιμη τη φιλοσοφία της) σε δύο ισχυρούς πυλώνες: α) τη συγκριτική μελέτη των φιλοσοφιών, θρησκειών και επιστημών και β) την αυτογνωσία και τη μελέτη των απόκρυφων νόμων στη φύση και τον άνθρωπο. Από κοινού αυτοί οι δύο σκοποί καλούν τον αναζητητή της αλήθειας, το κάθε σκεπτόμενο άτομο που δέχεται ότι ο άνθρωπος δεν είναι μονάχα ύλη αλλά μια υλικο-ψυχικο-πνευματική οντότητα σε φάση εξέλιξης, να σοβαρευτεί επιτέλους σαν σύμβολο ανθρώπου.

Πράγματι η αυτογνωσία και η αντικειμενική επισκόπηση όλου του ανθρώπινου διανοητικού και πνευματικού μόχθου, μπορούν να οδηγήσουν στη στέρεη επιδίωξη του βασικού σκοπού. Την Παγκόσμια Αδελφότητα. Βοηθούν τον θεόσοφο να αποκτήσει βαθιά εσωτερική αντίληψη κάποιων αληθειών, κοινών σε όλο τον κόσμο, που μπορούν να ενώσουν τους ανθρώπους. Ταυτόχρονα τον οδηγούν στον εντοπισμό των πολλών ψευδών, που χωρίζουν τους ανθρώπους και δημιουργούν την αταξία στην ανθρωπότητα. Αποκαλύπτουν την

πραγματική μάστιγα, δηλαδή την κατάταξη των ανθρώπων σε αλληλομαχόμενες ομάδες που δημιουργούν μισαλλοδοξία, φανατισμό, έντονο εγωισμό και τόσα άλλα δεινά, για να στηρίξουν δομές που ελάχιστη σημασία έχουν για κάθε σκεπτόμενο άτομο.

Σκεφθείτε πχ, τι σημασία έχει αν εσύ πιστεύεις σε μια αίρεση και εγώ σε μια άλλη; Και γιατί θα πρέπει, όπως δυστυχώς συμβαίνει, να σκοτωθούμε για αυτή τη διαφορετικότητά μας; Η συγκριτική λοιπόν μελέτη φωτίζει τον θεόσοφο, καταδεικνύοντας ότι όλες οι διαιρέσεις έχουν επιβληθεί στους αμαθείς από εκείνους που επιζητούν την ικανοποίηση των δικών τους συμφερόντων μονάχα, σαν πλούτη, σαν δόξα, σαν εξουσία. Η έρευνα αποκαλύπτει στον ζηλωτή θεόσοφο τις κοινές πανανθρώπινες αλήθειες που μπορούν να ενώσουν τους ανθρώπους, όπως και τη λάθος στροφή που έχει πάρει και εξακολουθεί να πορεύεται, χιλιετίες τώρα, το ανθρώπινο γένος.

Όταν, για να προστατεύσει τη φυσική του επιβίωση, δεν περιορίστηκε στα απολύτως αναγκαία αλλά στις οργανώσεις που δημιούργησε, επέτρεψε να επικρατήσουν και άλλοι, ασήμαντοι στην ουσία τους, εγωιστικοί στόχοι που έθεσαν τελικά τις ενώσεις ανθρώπων σε αντίπαλα, αντιμαχόμενα στρατόπεδα. Δείτε για παράδειγμα, τα χάλια των νέων μας. Διακινδυνεύουν την ίδια τους τη ζωή για την ποδοσφαιρική τους ομάδα. Αυτή η βαθιά εσωτερική κατανόηση αποτελεί το αναγκαίο πρώτο βήμα για τη δημιουργία πυρήνος παγκοσμίου αδελφότητας, ανεξάρτητα από τη διαφορετικότητα των μελών της.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να σημειώσουμε πώς εννοεί η Θεοσοφία την ιδέα της παγκόσμιας αδελφότητας, γιατί, όπως και τόσες άλλες, έχει σήμερα παραποιηθεί έτσι ώστε να καταντήσει αγνώριστη. Η παγκόσμια αδελφότητα δεν έχει καμία σχέση με ό,τι γνωρίζουμε σαν παγκοσμιότητα ή παγκοσμιοποίηση, που δικαίως αποτελούν κόκκινο πανί για όσους αντιλαμβάνονται πραγματικά τι προωθούν αυτές οι ιδέες. Η παγκοσμιοποίηση εκδηλώνεται ουσιαστικά σαν ισοπέδωση κρατών, θρησκειών, οικονομιών, πολιτισμών και τρόπου ζωής, από τον οδοστρωτήρα των υπερεθνικών ελίτ και όσων βολεύονται από αυτές. Εις βάρος όλων των κατοίκων του πλανήτη, απαξιώνοντας όχι μόνο τη στοιχειώδη φυσική επιβίωση αλλά και τις πνευματικές, ηθικές, πολιτιστικές κλπ παραδόσεις και θεσμούς. Επιβάλλοντας καινοφανή πρότυπα ζωής σε κάθε τομέα, με μοναδικό κίνητρο και στόχο την καταλήστευση ολόκληρης της αν-

θρωπότητας, αφανίζοντας κάθε εμπόδιο. Δηλαδή, ό,τι αναδεικνυε επί αιώνες τους ανθρώπους σε φυσικά, ψυχικά και πνευματικά ελεύθερα όντα, και υποβιβάζοντάς τους σε καταναλωτικές μονάδες.

Σε αντίθεση με τα προηγούμενα, η παγκόσμια αδελφότητα, την οποία ευαγγελίζεται η Θεοσοφική Εταιρεία, στηρίζεται στην απλή ιδέα ότι μπορείς να ζήσεις αρμονικά τα χρόνια της ζωής σου με όλους και όλα τα πλάσματα της γης. Απλά να δέχεσαι σαν αδιαπραγμάτευτο δικαίωμα στον καθένα, να έχει και αυτός στον ήλιο μοίρα και να απολαμβάνει την απόλυτη ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης των ιδεών, των πίστεων και των γνωμών του. Τόσο απλό αλλά δυστυχώς τόσο δύσκολο στην εφαρμογή του, όπως όλα τα απλά πράγματα. Δεν αρκεί δηλαδή η υψιπετής ανοχή απέναντι στο «διαφορετικό». Απαιτείται η βαθιά εσωτερική κατανόηση ότι το «διαφορετικό» είναι αυτό που υπάρχει στον κόσμο, όχι μόνο στον εξωτερικό αλλά και μέσα στον ίδιο σου τον εαυτό.

Αν δεν αποδεχθείς αυτό σαν κανόνα ζωής σε καθημερινή βάση, μονάχα δυστυχία θα σπέρνεις γύρω σου και στον εαυτό σου. Η αλληλεγγύη και η συνεργασία, σαν αποτέλεσμα αυτής της κατανόησης, είναι ο δρόμος που δείχνει η Φύση για την εξέλιξη. Όχι μόνο σαν επιστέγασμα της θεωρίας του Δαρβίνου αλλά και όποιας άλλης αντίληψης.

Αυτή είναι η θεοσοφική ιδέα της παγκόσμιας αδελφότητας, για την οποία ανάλωσε ολόκληρη τη ζωή της η Έλενα Π. Μπλαβάτσκι. Μια ιδέα που κάθε θεόσοφος, κάθε αγνός πνευματικός εργάτης μπορεί να ενστερνιστεί και να την κάνει καρποφόρα. Σαν ιερό χρέος, σαν αντίδωρο σε μια φιλοσοφία χαράς, ευδαιμονίας, ψυχής και πνευματικής ανατάσεως που του χαρίζει η ένταξη στη θεοσοφική οικογένεια. Είθε αδελφοί μου αυτή να είναι η τιμή στην Έλενα Π. Μπλαβάτσκι και την ίδια τη ζωή της.

ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΩΝ ΜΑΧΑΤΜΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Α.Π. ΣΙΝΝΕΤΤ

(Μέρος Πρώτο)

Επιστολή Νο. 10

(Δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο ηλεκτρονικό περιοδικό
«ΥΠΛΑΤΑ», τεύχος 1, της ομώνυμης Θεοσοφικής Στοάς.
Σχόλια, σημειώσεις και μτφρ.: Γιώργος Γεωργιάδης)

ΣΧΟΛΙΟ - ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με την Έρικα και τον Νίκο (τους άλλους δύο συνοδοιπόρους σε αυτόν τον δύσβατο δρόμο που οδήγησε στη δημιουργία του περιοδικού ΥΠΛΑΤΑ), είναι αμέτρητες οι ώρες που βρεθήκαμε να καθόμαστε γύρω από ένα τραπέζι και να συζητάμε για το περιοδικό αυτό. Οι αιτίες της δημιουργίας του ήταν πάντα ένα εύκολο θέμα. Τα γιατί ήταν κοινά μεταξύ των τριών μας και είχαν την ίδια πηγή: την θέληση –που ακροβατεί πάντα στο όριο της πρόκλησης– να βουτήξουμε στα βάθη του θεοσοφικού ωκεανού και να αλιεύσουμε πραγματική Θεοσοφία. Δηλαδή, την Θεοσοφία που δεν διακρίνει ανθρώπους, πίστεις και κοινωνικές τάξεις, την Θεοσοφία που είναι φιλελεύθερη και φιλαλήθης, την Θεοσοφία που ενθαρρύνει τη μελέτη και την έρευνα σε πεδία που δεν αγγίζει κανείς, την Θεοσοφία που δεν φοβάται να γίνει προκλητική, ανατρεπτική, αμφιλεγόμενη. Άλλωστε, αν υπάρχει κάτι που πάντα χαρακτήριζε έναν αληθινό θεόσοφο, αυτό ήταν το θάρρος της γνώμης του και η τόλμη να την παρουσιάσει χωρίς τον φόβο της πρόκλησης, αφού πάντα βαθιά μέσα του πίστευε ότι έχει το χρηστό δικαίωμα να την εκφράζει χωρίς να «πετροβολείται» γι' αυτό.

Για να επανέλθω στην ομάδα των τριών γύρω από το τραπέζι των αποφάσεων, αυτό που πραγματικά θέλαμε πολύ, ήταν να προσφέρουμε κάτι στους αναγνώστες. Όχι dvd, μπλουζάκια ή πετσέτες θαλάσσης, αν και... κάτι πραγματικά χρήσιμο θα ήταν τα γυαλιά που σου δίνουν για να βλέπεις και τις τρεις διαστάσεις σε μία εικόνα. Ίσως κάτι τέτοιο θα βοηθούσε τους αναγνώστες να δουν και την «τρίτη» διάσταση στα πράγματα. Όχι, εννοώ πραγματικά να προσφέρουμε. Κάτι μοναδικό και ανεπανάληπτο, και πάντα στα πλαίσια της Θεοσοφίας, που χαρακτηρίζεται από όλες αυτές τις ιδιότητες παραπάνω.

Η ιδέα έπεσε στο τραπέζι εμφατικά, παρασύροντας τα πάντα στο πέρασμά της, αφού και οι τρεις μας αμέσως καταλάβαμε ότι μόλις είχαμε ανοίξει «τους ασκούς του Αιόλου». *Οι Επιστολές των Μαχάτμας*. Σίγουρα το πιο αμφιλεγόμενο, αμφισβητήσιμο, επίμαχο «κεφάλαιο στο θεοσοφικό βιβλίο». Μια σειρά από κείμενα που δεν έχουν μεταφραστεί ποτέ στα Ελληνικά και που έχουν προκαλέσει παγκόσμια, πολύπλευρη αναστάτωση στον «εσωτερικό» χώρο. Για όσους δεν είναι τόσο ενημερωμένοι σχετικά, ας αναφέρω περιληπτικά μερικές πληροφορίες:

Από τότε που ιδρύθηκε η Θεοσοφική Εταιρεία (1875), δύο συλλογές κειμένων είναι οι «ακρογωνιαίοι λίθοι» της σύγχρονης θεοσοφικής λογοτεχνίας, και ταυτόχρονα ό,τι πιο δύσκολο για μελέτη από όσους ενδιαφέρονται: *Η Μυστική Διδασκαλία* της Έλενας Π. Μπλαβάτσκι και οι *Επιστολές των Μαχάτμας προς τον Α.Π. Σίνεττ*. Η πρώτη συλλογή έχει εκδοθεί πολλές φορές, σε πολλές χώρες και γλώσσες (όπως και στα Ελληνικά). Η δεύτερη όμως –της οποίας τα πρωτότυπα κείμενα βρίσκονται στην βιβλιοθήκη του Βρετανικού μουσείου και δεν έχει παρουσιαστεί ποτέ στην Ελληνική γλώσσα– αποδίδεται σε δύο μυστηριώδεις και αινιγματικές προσωπικότητες, που χρησιμοποιούσαν τα ψευδώνυμα Ελ Μορύα και Κουτ Χούμι Λαλ Σίνγκ, και είναι δύο από τους αποκαλούμενους Μαχάτμας.

Ο όρος Μαχάτμα έχει σανσκριτική προέλευση και σημαίνει: μάχα = μεγάλο, και άτμα = πνεύμα ή ψυχή. Δεν μιλάμε για αόρατα πνεύματα ή ανύπαρκτες προσωπικότητες, όπως κάποιοι θεωρούν. Έχουν γίνει ειδικές μελέτες προσπαθώντας να ανιχνευθούν τα πραγματικά στοιχεία αυτών των προσωπικοτήτων και έχουν καταλήξει σε κάποια αποτελέσματα. Για κάποιους ακαδημαϊκούς είναι αμφιλεγόμενα και για κάποιους άλλους αποδεκτά. Η αντιπαράθεση γύρω από το θέμα συνεχίζει να υπάρχει, και το αίνιγμα που σχετίζεται με τις υπόρξεις των Μαχάτμας παραμένει, εν μέρει, άλυτο. Δεν θα επεκταθώ σε αυτό, με την υπόσχεση ότι σε επόμενα τεύχη του πε-

ριοδικού θα ριξουμε περισσότερο φως τόσο στην υπόθεση της ύπαρξης των Μαχάτμας, όσο και στις Επιστολές και τον μεταφυσικό τρόπο που δημιουργήθηκαν.

Το επόμενο ερώτημα ήταν, από ποια επιστολή ξεκινάμε; Τα σημάδια των καιρών βοήθησαν πολύ στην επιλογή μας. Η επιστολή που αποφασίσαμε να εκδώσουμε σε αυτό τεύχος είναι αυτή που έχει προκαλέσει τις μεγαλύτερες αντιπαραθέσεις μεταξύ θεόσοφων και όχι μόνο, γιατί σε αυτή την επιστολή ο Μαχάτμα Κουτ Χούμι υποστηρίζει την πανθειστική φιλοσοφία και αρνείται με ακραίο και αρκετά σκληρό, σχεδόν αθειστικό τρόπο, την ύπαρξη ενός Θεού ευφυή, παντοδύναμου και πανταχού παρόντα, έτσι όπως παρουσιάζεται από τον χριστιανισμό και άλλες θρησκείες. Η επιστολή αυτή αγγίζει τρεις βασικές έννοιες: Την έννοια του Θεού, της ύλης και του κακού.

Όσοι παρακολουθούν τα πολιτιστικά δρώμενα θα έχουν προσέξει τον κύκλο αντιπαλότητας που έχει ανοίξει μεταξύ του ιδιοφυούς, σύγχρονου αστροφυσικού, Στήβεν Χόκινγκ και Εκκλησιών ανά τον κόσμο, με σημείο αντιπαραθέσης το νέο του βιβλίο *Το Μεγάλο Σχέδιο* ("*The Grand Design*"), στο οποίο ο διάσημος επιστήμονας υποστηρίζει ότι το σύμπαν δεν είχε ανάγκη τον Θεό για να δημιουργηθεί, αφού αυτό σχηματίστηκε από μόνο του με τη λογική των νόμων της φυσικής, εκ του μηδενός. Τον Χόκινγκ έρχεται να συμπληρώσει ένας άλλος διάσημος αστροφυσικός, ο Τζον Γκριμπιν, ο οποίος προχωράει ακόμα πιο μακριά το θέμα και υποστηρίζει ότι το σύμπαν μας μπορεί πράγματι να είναι προϊόν «έξυπνου σχεδιασμού», όχι από τον Θεό αλλά από κάποια προηγμένη ευφυΐα. Όπως καταλαβαίνετε, είναι πολύ πιθανό να βρισκόμαστε μπροστά σε μία από τις πιο σημαντικές αντιπαραθέσεις θρησκείας και επιστήμης στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Ποια είναι όμως η θέση της Εκκλησίας σε αυτά; Όσον αφορά την Ορθόδοξη Εκκλησία, μπορούμε να δούμε κάποια αποσπάσματα από ανακοίνωση του Μητροπολίτη Πειραιώς Σεραφείμ, ο οποίος μεταξύ άλλων, λέει:

«...Ουδείς εχέφρων και απροκατάληπτος από το δαιμονικό μίσος κατά του Θεού, μπορεί να απαντήσει στο κεφαλαιώδες ερώτημα πόθεν προήλθαν οι φυσικοί λεγόμενοι νόμοι, οι έννομες αυτές δυνάμεις εις τας οποίας είναι υποτεταγμένη και δουλεύει η συμπαντική ύλη, αέναα μεν αλλά μετά φανερού πάντοτε σκοπού κινείται, τρέπεται, αλλοιώνεται, μετασχηματίζεται και μεταμορφώνεται, ώστε δια των απαύστων κινήσεων, τροπών και αλλοιώσεών της να πραγματοποιούνται πάντοτε ορισμένοι τελολογικοί σκοποί;»

«...Είναι πασίδηλον στους μη δαιμονιώντας και μισούντας τον Θεόν ότι οι καθολικοί και παγκρατείς φυσικοί νόμοι, οι απ' αρχής της οντοποιήσεως της ύλης εκδηλούμενοι, όπως ο νόμος της αενάου και με ορισμένας ταχύτητας κινήσεως των θεμελιωδών συστατικών-σωματιδίων-μονάδων της ύλης (ηλεκτρονίων, ποζιτρονίων, πρωτονίων κ.α.), και ο νόμος της έλξεως ή βαρύτητος, οι κατευθύνοντας κινήσεις, τας έλξεις και τας ενώσεις, πυκνώσεις-πήξεις, αλλοιώσεις και μεταμορφώσεις της συμπαντικής ύλης, σαν άτεγκτοι δυναμικά νομοτέλειαι δια την επιτέλεσιν πάντοτε ορισμένων τελολογικών σκοπών, δεν εξεπορεύθησαν από την ύλη και ούτε προήλθαν από αυτήν, διότι άλλως δεν θα ήτο δυνατόν και να υποτάξουν την ύλη και να δεσπάζουν σε αυτήν».

(Πηγή: ειδησεογραφικός διαδικτυακός χώρος – www.cosmo.gr)

Οφείλω να σημειώσω τα παρακάτω:

(α) Υπάρχουν αρκετοί θεόσοφοι που έχουν επιλέξει να ερμηνεύσουν την επιστολή αυτή κατά το δοκούν, επειδή έχουν την ανάγκη να πιστέψουν σε έναν Θεό. Η ίδια η Θεοσοφική Εταιρεία δεν έχει πάρει καμία επίσημη θέση, αποδεχόμενη ή απορρίπτοντας τις θέσεις που εκφράζονται μέσα σε αυτήν, σεβόμενη –όπως άλλωστε και οι υπεύθυνοι για την ύλη αυτού του περιοδικού– το δικαίωμα της ελευθερίας σκέψης και πίστης κάθε ανθρώπου.

(β) Οι Μαχάτμας ποτέ δεν αρνήθηκαν την ύπαρξη του πνεύματος. Στην επιστολή νο 90, για παράδειγμα, αναφέρεται το εξής: «Ποτέ δεν πέρασε από το μυαλό μου η ιδέα ότι η ύλη και το πνεύμα είναι εντελώς ξεχωριστά και αιώνια (...) γιατί μία από τις θεμελιώδεις διδασκαλίες του αποκρυφισμού είναι ότι τα δύο είναι ένα(...) και είναι ξεχωριστά μόνο κατά την αντίστοιχη εκδήλωσή τους».

(γ) Παρουσιάζουμε αυτή την Επιστολή για την ιστορική και φιλοσοφική της σημασία, και ελπίζουμε ότι, μαζί με τις υπόλοιπες που θα παρουσιαστούν σε επόμενα τεύχη, θα αποτελέσουν το έναυσμα για μελέτη και έρευνα χωρίς προκαταλήψεις και δογματισμούς.

Γιώργος Γεωργιάδης

Παρατήρηση: Αυτές οι «σημειώσεις» έχουν κάνει κάποιους ανθρώπους να απορρίψουν το σύνολο της αποκρυφιστικής φιλοσοφίας, εξ' αιτίας της άρνησης της παραδοσιακής έννοιας του Θεού. Για αυτό τον λόγο ζητείται από τον μαθητή να αποκρύψει τη κρίση του.

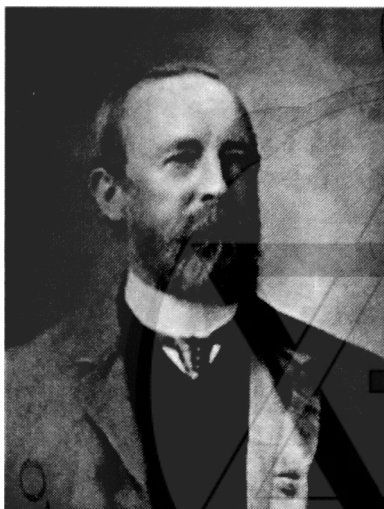
Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ

(Μεταφέρθηκε από ένα αντίγραφο των χειρογράφων του κ. Σίννεττ¹ -- Ed.)

(Το άρθρο του Χιούμ² εκδόθηκε στο *The Theosophist*, Νοεμβρίου)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ (ΣΥΝΤΟΜΕΥΜΕΝΕΣ) ΤΟΥ ΚΟΥΤ ΧΟΥΜΙ ΣΕ ΕΝΑ «ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ» ΤΟΥ ΧΙΟΥΜ, ΜΕ ΤΙΤΛΟ «ΘΕΟΣ», ΜΕ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΕΙΧΕ ΤΗΝ ΠΡΟΘΕΣΗ ΝΑ ΠΡΟΛΟΓΙΣΕΙ ΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΑΠΟΚΡΥΦΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ.

(Παράληφθηκε στη Σίμα³, 28 Σεπτεμβρίου του 1882)

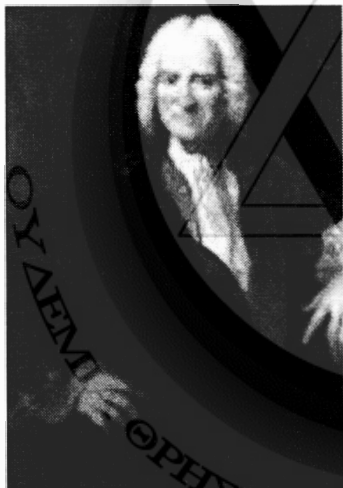
Ούτε η φιλοσοφία μας, ούτε εμείς οι ίδιοι, πιστεύουμε σε έναν θεό, τουλάχιστον όχι σε έναν, του οποίου η αντωνυμία απαιτεί κεφαλαίο γράμμα. Η φιλοσοφία μας εμπίπτει στον ορισμό του Χομπς⁴. Είναι, κατ'εξοχήν, η επιστήμη των αποτελεσμάτων που έχουν οι αιτίες και των αιτιών που δημιουργούνται από τα αποτελέσματα, και αφού είναι επίσης η επιστήμη των πραγμάτων που αντλούνται από την πρώτη αρχή, όπως την ορίζει ο Μπέικον⁵, πριν παραδεχτούμε οποιαδήποτε τέτοια αρχή πρέπει να την γνωρίζουμε και

δεν έχουμε κανένα δικαίωμα να παραδεχτούμε, ούτε καν την πιθανότητά της. Η επεξήγησή σας, συνολικά, βασιζέται σε μία και μοναδική παραδοχή που έγινε απλά για χάρη του διαλόγου, τον περασμένο Οκτώβριο.

Ειπώθηκε ότι η γνώση μας περιοριζόταν στο δικό μας ηλιακό σύστημα: συνεπώς, σαν φιλόσοφοι που επιθυμούσαμε να παραμένουμε αντάξιοι του τίτλου, δεν θα μπορούσαμε ούτε να αρνηθούμε, ούτε να επιβεβαιώσουμε την ύπαρξη αυτού που αποκαλούσατε ως υπέρτατο, παντοδύναμο, ευφύες ον, κάποιου είδους πέραν των ορίων εκείνου του ηλιακού συστήματος. Αλλά ακόμα και αν μία τέτοια ύπαρξη δεν είναι παντελώς αδύνατη, αν η ομοιομορφία των νόμων της φύσης δεν σπάζει σε εκείνα τα όρια, υποστηρίζουμε ότι είναι άκρως εξωπραγματική.

Παρ' όλα αυτά, αρνούμαστε με τον πιο emphaticό τρόπο την θέση του αγνωστικισμού προς αυτή την κατεύθυνση και όσον αφορά το ηλιακό σύστημα. Η διδασκαλία μας δεν γνωρίζει συμβιβασμούς. Ή επιβεβαιώνει ή αρνείται, γιατί ποτέ δεν διδάσκει, παρά μόνον αυτά που γνωρίζει ότι είναι η αλήθεια. Έτσι σαν φιλόσοφοι αρνούμαστε τον θεό. Γνωρίζουμε ότι υπάρχουν πλανητικές και άλλες πνευματικές ζωές, και γνωρίζουμε ότι στο σύστημά μας δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως ο θεός, είτε προσωποποιημένος, είτε απρόσωπος.

Το παραβράχμαν⁶ δεν είναι ένας θεός, αλλά ένας απόλυτος, αμετάβλητος νόμος, και ο ίσβαρ [σ.τ.μ.: υπέρτατος ρυθμιστής] είναι το αποτέλεσμα της αβίντια [σ.τ.μ.: άγνοια] και της μάγια [σ.τ.μ.: πλάνη], άγνοια βασισμένη επάνω στην μεγάλη αυταπάτη. Η λέξη «θεός» εφευρέθηκε για να καθορίσει την άγνωστη αιτία εκείνων των αποτελεσμάτων, που ο άνθρωπος, είτε θαύμαζε είτε φοβόταν χωρίς να τα καταλαβαίνει, και αφού αξιώνουμε ότι είμαστε ικανοί να αποδείξουμε ό,τι αξιώνουμε, με άλλα λόγια την γνώση αυτού του αίτιου και των αιτιατών, είμαστε σε θέση να υποστηρίξουμε ότι δεν υπάρχει θεός ή θεοί πίσω από αυτά.

Η ιδέα του θεού δεν είναι μία έμφυτη έννοια αλλά μία που έχει αποκτηθεί, και δεν έχουμε παρά μόνον ένα κοινό πράγμα με τις θεολογίες - αποκαλύπτουμε το άπειρο. Αλλά καθώς σε όλα τα φαινόμενα που εκπορεύονται από το άπειρο και απεριόριστο διάστημα, εμείς προσδίδουμε διάρκεια και κίνηση, υλική, φυσική, λογική και γνωστή (τουλάχιστον σε εμάς) αιτία, οι θεϊστές τούς προσδίδουν πνευματικές, υπερφυσικές και ακατάληπτες και άγνωστες αιτίες. Ο θεός των θεολόγων είναι απλά μία φανταστική δύναμη, *un loup*

*garou*⁷, όπως ο Ντ' Όλμπαχ⁸ το εξέφρασε – μία δύναμη που δεν έχει εκδηλωθεί ποτέ. Ο πρωταρχικός μας σκοπός είναι να απελευθερώσουμε την ανθρωπότητα από αυτόν τον εφιάλη, να διδάξουμε στον άνθρωπο χρησιμότητα για το δικό του καλό, και να βαδίζει στη ζωή βασιζόμενος στον ίδιο του τον εαυτό, αντί να στηρίζεται σε ένα θεολογικό δεκανίκι, το οποίο για αμέτρητους αιώνες ήταν η απόλυτη αιτία για σχεδόν κάθε ανθρώπινη δυστυχία.

Πανθειστές μπορεί να αποκαλεστούμε – αγνωστικιστές ΠΟΤΕ. Εάν οι άνθρωποι είναι διατεθειμένοι να αποδεχτούν και να θεωρήσουν ως θεό, την ΜΙΑ ΖΩΗ μας, αμετάβλητη και ασυναίσθητη στην αιωνιότητά της, μπορούν να το κάνουν και κατ' αυτό τον τρόπο να διατηρήσουν μία ακόμα γιγάντια ακυρολογία. Αλλά τότε θα πρέπει να πουν μαζί με τον Σπινόζα⁹ ότι δεν υπάρχει και ότι δεν μπορούμε να διανοηθούμε καμία άλλη υπόσταση, παρά τον θεό: ή όπως αυτός ο διάσημος και ατυχής φιλόσοφος (σ.τ.μ.: ο Σπινόζα) λέει στην 14η εισήγησή του, *praeter Deum nulla dari neque concepi potest substantia* [σ.τ.μ.: καμία υπόσταση εκτός του Θεού δεν μπορεί να υπάρχει ή να συλληφθεί]– και έτσι να γίνουν πανθειστές(...).

Ποιος άλλος, παρά ένας θεολόγος, γαλουχημένος στο μυστήριο και στον πιο παράλογο υπερνατουραλισμό, μπορεί κατ' ανάγκη να φανταστεί ένα αυθύπαρκτο ον, άπειρο και πανταχού παρόν, έξω από το εκδηλωμένο απέραντο σύμπαν. Η λέξη άπειρο δεν είναι, παρά κάτι αρνητικό που αποκλείει την ιδέα των ορίων.

Είναι προφανές ότι ένα ον ανεξάρτητο και πανταχού παρόν, δεν μπορεί να περιοριστεί από οτιδήποτε βρίσκεται έξω από το ίδιο· ότι εξωτερικά, δεν μπορεί να υπάρχει τίποτα εκτός από αυτό το ίδιο –ούτε καν το απόλυτο κενό. Τότε πού υπάρχει χώρος για την ύλη; Για αυτό το εκδηλωμένο σύμπαν, ακόμα και αν αυτό είναι περιορισμένο; Εάν ρωτήσουμε τους θεϊστές, είναι ο θεός σας το απόλυτο κενό, χώρος ή ύλη, αυτοί θα απαντήσουν όχι. Και όμως αυτοί υποστηρίζουν

ότι ο θεός τους διαπερνά την ύλη ακόμα και αν ο ίδιος δεν είναι ύλη. Όταν μιλάμε για αυτή τη Μία Ζωή μας, επίσης λέμε ότι διαπερνά, ή μάλλον, είναι η ουσία κάθε ατόμου της ύλης· και ότι για τον λόγο αυτό, δεν έχει μόνο αντιστοιχία με την ύλη, αλλά έχει επιπλέον όλες τις ιδιότητές της, κλπ. – ως εκ τούτου είναι υλική, είναι η ίδια η ύλη.

Πώς μπορεί η ευφυΐα να εκπορευθεί ή να πηγάσει από το μη-ευφύες – ρωτούσατε συνεχώς τον προηγούμενο χρόνο. Πώς θα μπορούσε μία υπερβολικά ευφυής ανθρωπότητα, ο άνθρωπος που είναι

η κορυφή της λογικής, να εξελιχθεί από τυφλό, στερούμενο ευφυΐας νόμο ή τέτοια δύναμη! Αλλά από τη στιγμή που επιχειρηματολογούμε σε αυτό το θέμα, μπορώ με την σειρά μου να ρωτήσω, πώς θα μπορούσαν εκ γενετής ανόητοι, μη-λογικά ζώα και το υπόλοιπο της «πλάσης», να έχουν δημιουργηθεί ή εξελιχθεί από την απόλυτη Σοφία, εάν η τελευταία είναι ένα σκεπτόμενο ευφύες ον, ο δημιουργός και κυβερνήτης του Σύμπαντος; Πώς;

Ο Δρ. Κλαρκ¹⁰ στην διερεύνησή του για την απόδειξη της ύπαρξης της θείας φύσης, λέει: «Δεν βλέπει ο Θεός που δημιούργησε το μάτι; Δεν ακούει ο Θεός που δημιούργησε το αυτί;» Αλλά σύμφωνα με αυτή την λογική θα έπρεπε να παραδεχτούν ότι από την στιγμή που δημιουργεί έναν ανόητο, ο θεός είναι ένας ανόητος_ ότι αυτός που δημιούργησε τόσα πολλά παράλογα όντα, τόσα πολλά φυσικά και ηθικά τέρατα, πρέπει να είναι ένα παράλογο ον...

(...) Δεν είμαστε αντιβαίτες¹¹, αλλά η διδασκαλία μας, σεβόμενη την μία ζωή, είναι παρόμοια με αυτή ενός αντιβαίτη σε σχέση με το παραβράχμαν. Και κανένας αληθινός, φιλοσοφημένος αντιβαίτης δεν θα αποκαλέσει ποτέ τον εαυτό του αγνωστικιστή, γιατί γνωρίζει ότι είναι παραβράχμαν και πανομοιότυπος, σε κάθε περίπτωση, με την συμπαντική ζωή και ψυχή – ο μακρόκοσμος είναι ο μικρόκοσμος, και αυτός γνωρίζει ότι δεν υπάρχει κανένας θεός εκτός από τον εαυτό του, κανένας δημιουργός, κανένα ον. Έχοντας ανακαλύψει τη Γνώση δεν μπορούμε να γυρίσουμε τις πλάτες μας και να γίνουμε αγνωστικιστές.

(...) Εάν παραδεχόμασταν ότι ακόμα και οι υψηλότεροι Ντιάν-Τσοχάνς¹² εμπίπτουν σε λάθη εξαιτίας μίας αυταπάτης, τότε δεν θα υπήρχε στην ουσία καμία πραγματικότητα για εμάς και οι απόκρυφες επιστήμες θα ήταν μία τόσο μεγάλη χίμαιρα όσο αυτός ο θεός. Εάν υπάρχει παραλογισμός στο να αρνούμαστε αυτό που δεν γνωρίζουμε, είναι ακόμα πιο εξωφρενικό να του προσδίδουμε άγνωστους νόμους. Σύμφωνα με την λογική, το «τίποτα» είναι εκείνο από το οποίο τα πάντα μπορούν πραγματικά να αποκηρυχθούν και τίποτα δεν μπορεί πραγματικά να επιβεβαιωθεί. Η ιδέα, επομένως, είτε ενός πεπερασμένου είτε ενός άπειρου τίποτα, είναι μία αντίφαση όρων. Και όμως, σύμφωνα με τους θεολόγους, «ο Θεός, το αυθύπαρκτο ον, είναι ένα πολύ απλό, αμετάβλητο, αδιάφθορο ον χωρίς μέλη, μορφή, κίνηση, διαιρετότητα, ή άλλες τέτοιες ιδιότητες όπως αυτές που βρίσκουμε στην ύλη. Γιατί όλα αυτού του είδους τα πράγματα, ξεκάθαρα και αναγκαστικά υποδηλώνουν το πεπερασμένο στην ίδια τους

την έννοια και είναι ολότελα αντιφατικά με την απόλυτη απεραντοσύνη. Για αυτό τον λόγο, από τον θεό που λατρεύεται τον 19ο αιώνα, απουσιάζει κάθε ιδιότητα επάνω στην οποία ο ανθρώπινος νους είναι ικανός να ασκήσει οποιαδήποτε κρίση. Αυτό ουσιαστικά, δεν είναι παρά ένα ον, από το οποίο δεν μπορούν να βεβαιώσουν τίποτα που να μην αντικρούεται άμεσα.

Η ίδια η βίβλος τους, η αποκάλυψή τους, καταστρέφει όλες τις ηθικές τελειότητες με τις οποίες τον περιλούζουν, εκτός και αν, πραγματικά, αποκαλούν τελειότητες εκείνες τις ιδιότητες που ο τρόπος σκέψης και η κοινή λογική κάθε άλλου ανθρώπου, αποκαλούν ατέλειες, απεχθείς φαυλότητες και κτηνώδη μοχθηρία. Φτάνει πια. Αυτός που διαβάζει τις αρχαίες γραφές, ακόμα και εκείνες που είναι γραμμένες για τις προληπτικές μάζες, δεν θα μπορέσει να βρει σε αυτές έναν δαίμονα τόσο εκδικητικό, άδικο, τόσο βάνανσο και τόσο χαζό, όσο τον ουράνιο τύραννο, στον οποίο οι χριστιανοί παρέχουν αφειδώς τη δουλική τους λατρεία και στον οποίο οι θεολόγοι τους συσσωρεύουν εκείνες τις τελειότητες που είναι ανακόλουθες σε κάθε σελίδα της βίβλου τους. Αληθινά και γνήσια, η θεολογία σας έχει δημιουργήσει τον θεό της μόνο για να τον ρημάξει σε κομμάτια. Η εκκλησία σας είναι ο μυθικός Κρόνος που γεννά τα παιδιά του μόνο για να τα καταβροχθίζει.

Ο Συμπαντικός Νους – Μερικοί στοχασμοί και επιχειρήματα που θα έπρεπε να υποστηρίζουν κάθε νέα ιδέα – για παράδειγμα, είμαστε σίγουροι ότι θα επιτιμηθούμε για τις παρακάτω προφανείς αντιφάσεις.

(1) Αρνούμαστε την ύπαρξη ενός σκεπτόμενου, ενσυνείδητου θεού, με το σκεπτικό ότι ένας τέτοιος θεός πρέπει, είτε να είναι καθορισμένος, οριοθετημένος και υποκείμενος σε αλλαγή, άρα όχι άπειρος, είτε

(2) αν παρουσιάζεται σε εμάς ως ένα αιώνιο, αμετάβλητο και ανεξάρτητο ον, χωρίς ούτε ένα μόριο ύλης επάνω του, τότε απαιτούμε ότι δεν είναι ον αλλά μία αμετάβλητη τυφλή αρχή, ένας νόμος. Παρ' όλα αυτά, θα πουν, πιστεύουμε στους Ντιάνς, ή στις Πλανητικές Δυνάμεις («πνεύματα» επίσης), και τους επιχορηγούμε με έναν παγκόσμιο νου, και αυτό πρέπει να εξηγηθεί.

Οι αιτιάσεις μας μπορούν να συνοψιστούν σύντομα κατ' αυτό τον τρόπο:

(1) Αρνούμαστε το παράλογο θεώρημα ότι μπορεί να υπάρχουν,

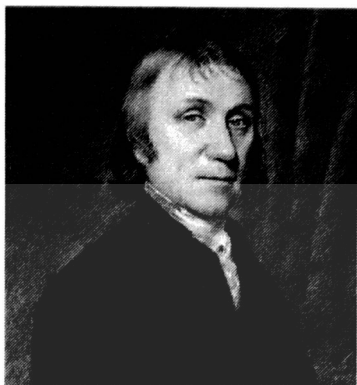
ακόμα και σε ένα απεριόριστο και αιώνιο σύμπαν – δύο άπειρες, αιώνιες και πανταχού παρούσες υπάρξεις.

(2) Η ύλη που γνωρίζουμε είναι αιώνια, με άλλα λόγια, αυτή που δεν έχει απαρχή (α) γιατί η ύλη είναι η ίδια η Φύση, (β) γιατί αυτό που δεν μπορεί να αυτο-εξολοθρευθεί και είναι άφθαρτο, υπάρχει αναγκαστικά – και έτσι, δεν μπορεί να αρχίσει να υπάρχει, ούτε να πάψει να υπάρχει, (γ) γιατί η συσσωρευμένη εμπειρία των αμέτρητων αιώνων και αυτή της θετικής επιστήμης, μας έδειξε την ύλη (ή φύση) να ενεργεί μέσω της δικής της αλλόκοτης ενέργειας, της οποίας ούτε ένα άτομο δεν βρίσκεται ποτέ σε απόλυτη κατάσταση ανάπαυσης, και έτσι πρέπει πάντοτε να υπήρχε. Με άλλα λόγια, οι υλικές της μορφές πάντα αλλάζουν, οι συνδυασμοί και οι ιδιότητες, αλλά οι αρχές και τα στοιχεία της είναι απόλυτα άφθαρτα.

(3) Όσο για τον θεό –από τη στιγμή που κανένας δεν τον ή το έχει δει ποτέ– εκτός και αν αυτός ή αυτό είναι η ίδια η ουσία και φύση αυτής της απεριόριστης αιώνιας ύλης, η ενέργεια και η κίνησή της, δεν μπορούμε να τον θεωρήσουμε ούτε ως αιώνιο ή άπειρο, ή ακόμα και αυθύπαρκτο. Αρνούμαστε να παραδεχτούμε ένα ον ή μία ύπαρξη, για την οποία δεν γνωρίζουμε απολύτως τίποτα.

Γιατί: (α) δεν υπάρχει χώρος για αυτόν στη παρουσία αυτής της ύλης, της οποίας τις αναμφισβήτητες ιδιότητες και ποιότητες γνωρίζουμε απολύτως καλά, (β) γιατί αν αυτός ή αυτό δεν είναι παρά ένα μέρος αυτής της ύλης, είναι γελοίο να υποστηρίζουμε ότι είναι η κινητήρια δύναμη και ο κυβερνήτης αυτού του οποίου αποτελεί εξαρτημένο κομμάτι και, (γ) γιατί αν μας πουν ότι ο θεός είναι ένα αυθύπαρκτο, αγνό πνεύμα, ανεξάρτητο από την ύλη – μια υπερκοσμική θεότητα, απαντούμε ότι παραδεχόμενοι ακόμα και την πιθανότητα μιας τέτοιας απιθανότητας, με άλλα λόγια, την ύπαρξή του, το γεγονός είναι ότι ένα καθαρά άυλο πνεύμα δεν μπορεί να είναι ένας ευφυής, ενσυνείδητος κυβερνήτης, ούτε μπορεί να έχει οποιοδήποτε από τα χαρακτηριστικά που του απονέμονται από την θεολογία, και έτσι ένας τέτοιος θεός γίνεται για ακόμα μία φορά, τίποτα άλλο παρά μία τυφλή δύναμη.

Η ευφυΐα, έτσι όπως βρίσκεται στους Ντιάν-Τσοχάν μας, είναι μια ικανότητα που μπορεί να ανήκει μόνο σε οργανωμένο ή κινούμενο ον – όσο αστάθμητα ή σχετικά αόρατα κι αν είναι τα υλικά των οργανισμών τους. Η ευφυΐα απαιτεί την αναγκαιότητα της σκέψης. Για να σκεφτεί κάποιος πρέπει να έχει ιδέες, οι ιδέες προϋποθέ-

των αισθήσεις που είναι φυσική ύλη, και πώς μπορεί οτιδήποτε υλικό να ανήκει σε καθαρό πνεύμα; Εάν γίνει ένσταση με το ότι η σκέψη δεν μπορεί να είναι χαρακτηριστικό της ύλης, θα ρωτήσουμε για ποιο λόγο; Πρέπει να έχουμε μία αναντίρρητη απόδειξη για αυτή την εικασία, πριν να μπορέσουμε να την αποδεχτούμε.

Από τον θεολόγο θα ζητούσαμε να μάθουμε τι υπήρχε εκεί για να εμποδίσει τον θεό του, αφού είναι ο φερόμενος ως δημιουργός των πάντων – να επιχορηγήσει την ύλη με την ικανότητα της σκέψης; Και όταν αυτό απαντηθεί με το προφανές, δεν τον ευχαριστούσε να κάνει κάτι τέτοιο, ότι αυτό είναι ένα μυστήριο, όπως και αδύνατο, τότε θα επιμέναμε να μας πει, γιατί θα ήταν περισσότερο απίθανο για την ύλη να παρήγαγε πνεύμα και σκέψη, από ό,τι για το πνεύμα ή την σκέψη ή τον θεό να παρήγαγε και να δημιουργούσε ύλη;

Δεν σκύβουμε τα κεφάλια μας στη σκόνη, μπροστά στο μυστήριο του νου – γιατί το έχουμε επιλύσει αιώνες πριν. Απορρίπτοντας με περιφρόνηση την θειστική θεωρία, απορρίπτουμε, το ίδιο, την θεωρία του αυτόματου, διδάσκοντας ότι οι καταστάσεις της συνείδησης παράγονται από το πρόσταγμα των μορίων του εγκεφάλου.

Και αισθανόμαστε αντίστοιχα ελάχιστο σεβασμό για εκείνη την άλλη υπόθεση – την παραγωγή της μοριακής κίνησης από την συνείδηση. Τότε σε τι πιστεύουμε; Λοιπόν, πιστεύουμε στο περιγέλαστο φλογιστόν¹³ (δείτε το άρθρο «*Τι είναι δύναμη και τι είναι ύλη;*» *The Theosophist*, Σεπτέμβριος), και σε αυτό που μερικοί φυσικοί φιλόσοφοι θα αποκαλούσαν *nisus*¹⁴, την αδιάκοπη αλλά τελείως ανεπαίσθητη (με τις συνήθεις αισθήσεις) κίνηση ή τις δράσεις ενός σώματος πάνω σε ένα άλλο –τους παλμούς της αδρανούς ύλη – αυτό είναι η ζωή.

Τα σώματα των Πλανητικών πνευμάτων δημιουργούνται από αυτό που ο Πρίστλεϊ¹⁵ και άλλοι αποκαλούν Φλογιστόν, και για το οποίο εμείς έχουμε ένα άλλο όνομα – αυτή η ουσία στο υψηλότερο έβδομο πεδίο της διαμορφώνει εκείνη την ύλη, από την οποία απαρτίζονται οι οργανισμοί των υψηλότερων και αγνότερων Ντιάνς και στην χαμηλότερη ή πυκνότερη μορφή της (τόσο απροσδιόριστη και όμως η επιστήμη την αποκαλεί ενέργεια και δύναμη) χρησιμεύει σαν κάλυψη για τις Πλανητικές δυνάμεις του 1ου ή χαμηλότερου βαθμού.

Με άλλα λόγια πιστεύουμε στην ΥΛΗ και μόνο σε αυτή, την ύλη ως ορατή Φύση και την ύλη στην αορατότητα της ως τον αόρατο, πανταχού παρόντα παντοδύναμο Πρωτέα¹⁶ με την ακατάπαυστη κίνησή του, που είναι η ζωή του, και την οποία η Φύση ανασύρει από μέσα της αφού είναι η μεγάλη ολότητα έξω από την οποία δεν μπορεί να υπάρξει τίποτα. Γιατί, όπως ο Μπίλφινγκερ¹⁷ ειλικρινά διαβεβαιώνει, «η κίνηση είναι ένας τρόπος ύπαρξης που αναγκαστικά ρέει από την ουσία της ύλης.

Ότι η ύλη κινείται με τις δικές της παράξενες ενέργειες, ότι η κίνησή της οφείλεται στην δύναμη που είναι έμφυτη μέσα της, ότι η ποικιλία της κίνησης και τα φαινόμενα που προκύπτουν απορρέουν από την ποικιλομορφία των χαρακτηριστικών, των ιδιοτήτων και των συνδυασμών που αρχικά υπάρχουν στην πρωτόγονη ύλη», από την οποία η Φύση είναι η συνάθροιση, και για την οποία η επιστήμη σας γνωρίζει λιγότερα από όσα ένας από τους Θιβετανούς οδηγούς Γιακ για την μεταφυσική του Καντ.

Συνεπώς η ύπαρξη της ύλης είναι ένα γεγονός, η ύπαρξη της κίνησης είναι ένα άλλο γεγονός, η αυθυπαρξία τους και η παντοτινότητά τους ή η αφθαρσία τους είναι ένα τρίτο γεγονός. Και η ιδέα του αγνού πνεύματος ως ένα Ον ή μία Ύπαρξη – δώστε οποιοδήποτε όνομα εσείς θέλετε – είναι μία χίμαιρα, ένας γιγάντιος παραλογισμός.

Οι ιδέες μας για το Κακό. Το Κακό δεν υπάρχει από μόνο του και δεν είναι, παρά η απουσία του καλού, και δεν υπάρχει παρά για αυτόν που έγινε θύμα του. Εκπορεύεται από δύο αιτίες και δεν είναι ένα αυτόνομο αποτέλεσμα στη φύση περισσότερο από ό,τι είναι το καλό. Η Φύση στερείται καλοσύνης ή μοχθηρίας. Ακολουθεί μόνον αμετάβλητους νόμους, είτε όταν δίνει ζωή και χαρά, είτε όταν στέλνει βάσανα [και] θάνατο, και καταστρέφει οτιδήποτε έχει δημιουργήσει. Η Φύση έχει ένα αντίδοτο για κάθε δηλητήριο και οι νόμοι της μία ανταπόδοση για κάθε βάσανο.

Μία πεταλούδα που καταβροχθίζεται από ένα πουλί γίνεται το πουλί, και το μικρό πουλί που σκοτώνεται από ένα ζώο προωθείται σε μία υψηλότερη μορφή. Είναι ο τυφλός νόμος της αναγκαιότητας και η αιώνια δομή των πραγμάτων, συνεπώς δεν μπορεί να αποκαλείται ως το Κακό στη Φύση. Το πραγματικό κακό εκπορεύεται από την ανθρώπινη διάνοια και η προέλευσή του εδράζει ολοκληρωτικά στην συλλογιστική του ανθρώπου που διαχωρίζει τον εαυτό του από

την Φύση. Η ανθρωπότητα λοιπόν, και μόνον αυτή, είναι η αληθινή πηγή του κακού. Το κακό είναι η υπερβολή του καλού, ο απόγονος του ανθρώπινου εγωισμού και της απληστίας.

Σκεφτείτε σε βάθος και θα ανακαλύψετε ότι εκτός του θανάτου – ο οποίος δεν είναι κακό, αλλά αναγκαίος νόμος και ατυχήματα που πάντα θα παίρνουν την ανταπόδοσή τους σε μία μελλοντική ζωή – η προέλευση κάθε κακού, μικρού ή μεγάλου, βρίσκεται στην ανθρώπινη δράση, στον άνθρωπο του οποίου η διάνοια τον καθιστά ως τον έναν ελεύθερο παράγοντα στη Φύση. Δεν είναι η Φύση που δημιουργεί ασθένειες, αλλά ο άνθρωπος. Η αποστολή του τελευταίου και το πεπρωμένο του στην οικονομία της φύσης, είναι να πεθάνει τον φυσικό του θάνατο, προερχόμενο από μεγάλη ηλικία. Εκτός του ατυχήματος, ούτε ένα άγριο, ούτε ένα ελεύθερο ζώο πεθαίνει από ασθένεια.

Η τροφή, οι ερωτικές σχέσεις, το ποτό, είναι όλα φυσικές αναγκαιότητες της ζωής. Όμως η υπερβολή σε αυτές φέρνει ασθένεια, δυστυχία, πνευματικά και φυσικά βάσανα, με τα τελευταία να μεταφέρονται ως τα μεγαλύτερα κακά στις μελλοντικές γενεές, στους απόγονους των δραστήσιμων. Η φιλοδοξία, ο πόθος για εξασφάλιση ευτυχίας και άνεσης για αυτούς που αγαπάμε με την απόκτηση προνομίων και πλούτου, είναι αξιόπαινα φυσικά συναισθήματα, αλλά όταν μετατρέπουν τον άνθρωπο σε έναν φιλόδοξο, άσπλαχνο τύραννο,

έναν φιλάργυρο, έναν ιδιοτελή εγωκεντρικό, επιφέρουν ανείπωτη δυστυχία σε εκείνους γύρω του, τόσο σε λαούς όσο και σε άτομα.

Όλα αυτά τότε – τροφή, πλούτος, φιλοδοξία, και χίλια άλλα πράγματα που πρέπει να μην κατονομάσουμε, γίνονται πηγή και αιτία του κακού, είτε μέσα στην αφθονία τους είτε μέσω της απουσίας τους. Γίνε ένας λαίμαργος, ένας ασελγής, ένας τύραννος, και γίνεσαι ο δημιουργός των ασθενειών, του ανθρώπινου πόνου και της δυστυχίας. Τα στερείσαι όλα αυτά και λιμοκτονείς, περιφρονείσαι σαν να είσαι ο κανένας και η πλειονότητα του κοπαδιού, οι συνάνθρωποί σου, σε κάνουν να υποφέρεις για όλη σου τη ζωή. Επομένως, δεν εί-

να ούτε η Φύση ούτε μια φανταστική θεότητα που πρέπει να κατηγορηθεί, αλλά η ανθρώπινη φύση που έγινε ελεεινή από ιδιοτέλεια.

Σκεφτείτε καλά αυτές τις λίγες λέξεις, υπολογίστε κάθε αιτία του κακού που μπορείτε να σκεφθείτε και ανιχνεύστε την προέλευσή της, και θα έχετε επιλύσει το ένα-τρίτο του προβλήματος του κακού. Και τώρα, αφού είπα όσα όφειλα για τα κακά που είναι φυσικά και δεν μπορούν να αποφευχθούν –και είναι τόσο λίγα αυτά, που προκαλώ όλο το πλήθος των μεταφυσικών της Δύσης να τα αποκαλέσουν κακά ή να τα αποδώσουν απευθείας σε μία αυτεξούσια αιτία–, θα καταδείξω την μεγαλύτερη, την πρωτεύουσα αιτία για σχεδόν τα δύο τρίτα των κακών που καταδιώκουν την ανθρωπότητα, από τότε ακόμα που αυτή η αιτία έγινε μία δύναμη.

Είναι η θρησκεία σε οποιαδήποτε μορφή και σε οποιοδήποτε έθνος. Είναι η ιερατική κάστα, τα ιερατεία και οι εκκλησίες. Είναι σε αυτές τις ψευδαισθήσεις στις οποίες ο άνθρωπος προστρέχει ως ιερές, που πρέπει να ψάξει να βρει την πηγή αυτού του πλήθους των κακών που είναι η μεγάλη κατάρα της ανθρωπότητας και που σχεδόν κατακυριεύει τους ανθρώπους. Η άγνοια δημιούργησε θεούς και η πανουργία εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία. Κοιτάξτε στην Ινδία, κοιτάξτε στον χριστιανικό κόσμο και το Ισλάμ, στον Ιουδαϊσμό και τον Φετιχισμό¹⁸. Είναι η απάτη των ιερέων που κατέστησε αυτούς τους θεούς τόσο τρομερούς για τον άνθρωπο, είναι η θρησκεία που τον κάνει έναν ιδιοτελή μισαλλόδοξο, έναν φανατικό που μισεί όση από την ανθρωπότητα δεν ανήκει στην σέκτα του, χωρίς να τον καθιστά ούτε καλύτερο, ούτε πιο ηθικό για αυτό.

Είναι η πίστη στον θεό και τους θεούς που κάνει τα δύο-τρίτα της ανθρωπότητας σκλάβους μιας χούφτας ανθρώπων, που τους εξαπατούν κάτω από το ψεύτικο πρόσχημα ότι θα τους σώσουν. Δεν είναι ο άνθρωπος πάντα έτοιμος να κάνει οποιουδήποτε είδους κακό, εάν του πουν ότι ο θεός του ή οι θεοί του απαιτούν το έγκλημα; Εθελούσιο θύμα ενός φανταστικού θεού, αξιοθρήνητος σκλάβος των πανούργων διακόνων του. Ο Ιρλανδός, ο Ιταλός και ο Σλάβος χωρικός θα λιμοκτονήσει και θα δει την οικογένεια του να λιμοκτονεί και να ξεγυμνώνεται για να ταΐσει τον ιερέα και τον πάπα του. Για δύο χιλιάδες χρόνια η Ινδία αγκομαχά κάτω από το βάρος της κάστας, οι Βραχμάνοι, και μόνον αυτοί, σιτίζονται από τα ελέη της γης, και σήμερα οι ακόλουθοι του Χριστού και αυτοί του Μωάμεθ, κόβουν ο ένας το λαρύγγι του άλλου στο όνομά τους και για το μεγαλείο των αντίστοιχων μύθων τους.

Θυμηθείτε. Το σύνολο της ανθρώπινης δυστυχίας δεν θα ελαττωθεί, μέχρι την ημέρα που το καλύτερο κομμάτι της ανθρωπότητας θα καταστρέψει στο όνομα της Αλήθειας, ηθικής και συμπαντικής φιλανθρωπίας, τους βωμούς των ψεύτικων θεών τους(...).

1 Alfred Percy Sinnett (18.1.1840 – 26.6.1921): Συγγραφέας και Θεόσοφος. Το 1879 μετακόμισε στην Ινδία όπου εξέδωσε την σημαντική καθημερινή εφημερίδα *The Pioneer* (Ο Πρωτοπόρος). Οι περισσότερες Επιστολές των Μαχάτμας δόθηκαν σε αυτόν και την σύζυγό του.

2 Allan Octavian Hume (6.6.1829 – 31.7.1912): δημόσιος υπάλληλος, πολιτικός μεταρρυθμιστής και ερασιτέχνης ορνιθολόγος στην Βρετανική Ινδία. Εκ των ιδρυτών του Εθνικού Ινδικού Κογκρέσου, του κόμματος που αργότερα πρωτοστάτησε στο κίνημα για την ανεξαρτησία της Ινδίας. Ο Χιουμ επιθυμούσε να γίνει ένας *chela* (μαθητής) των Μαχάτμας. Έγραψε άρθρα που εκδόθηκαν στο *The Theosophist*.

3 Simla: η σημερινή Shimla, πόλη στην Ινδική πολιτεία Χιματσάλ Πραντές, στην βόρειο Ινδία. Τότε θερινή πρωτεύουσα της Βρετανικής Ινδίας. Εκεί είχε το θερινό του σπίτι ο Α.Π. Σίννεττ

4 Thomas Hobbes (5.4.1588 – 4.12.1679): Άγγλος φιλόσοφος γνωστός για το έργο του στην πολιτική φιλοσοφία. Ήταν υπέρμαχος της απολυταρχίας για τους ηγεμόνες αλλά ανέπτυξε επίσης και τις θεμελιώδεις αρχές της Ευρωπαϊκής φιλελεύθερης σκέψης: το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου, την φυσική ισότητα όλων των ανθρώπων κλπ. Ήταν ένας από τους σημαντικούς ιδρυτές του υλισμού στη φιλοσοφία.

5 Francis Bacon (22.1.1561 – 9.4.1626): 1ος υποκόμης του Σαιν Αλμπάν, Άγγλος φιλόσοφος, πολιτικός, επιστήμονας, δικηγόρος, δικαστής και συγγραφέας. Θεωρείται ο πατέρας του εμπειρισμού.

6 Parabrahman: Όρος που χρησιμοποιείται στην Ινδουιστική θρησκευτική ορολογία για να υποδηλώσει την υπέρτατη, απόλυτη, υπερβατική πραγματικότητα. Το Βράχμαν είναι το απρόσωπο θείο, πέρα από κάθε εκδήλωση σαν Θεϊκή φύση. Κάτι αντίστοιχο σαν σύλληψη υπάρχει σε πολλές μορφές μυστικισμού και Γνωστικισμού.

7 Un loup garou (γαλλικά): Λυκάνθρωπος

8 D'Holbach Βαρόνος, Paul-Henri Thiery, (8.12.1723 – 21.12.1789): Γαλλο-Γερμανός συγγραφέας και φιλόσοφος, εξέχουσα προσωπικότητα της Γαλλικής Διαφώτισης. Είναι ευρύτερα γνωστός για τον αθεϊσμό του και για τα ογκώδη γραπτά του ενάντια στη θρησκεία, με πιο γνωστό από αυτά το Σύστημα της Φύσης (1770).

9 Baruch ή Benedict de Spinoza (24.11.1632 – 21.2.1677): Ολλανδός φιλόσοφος, Πορτογαλο-Εβραϊκής καταγωγής. Σήμερα θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους ορθολογιστές του 17ου αι. που έθεσε τα θεμέλια για τη διαφώτιση του 18ου αι. και την μοντέρνα βιβλική κριτική.

10 John Clarke Δρ. (8.10.1609 – 20.4.1676): γιατρός, Βαπτιστής διάκονος, συνιδρυτής της αποικίας του Rhode Island και δημιουργός του καταστατικού του χάρτη, και σημαντικός υπερασπιστής της θρησκευτικής ελευθερίας στην Αμερική.

11 Advaita (Αντβάιτα): Σανσκριτικός όρος που σημαίνει «μη-δυναδικότητα». Αντβάιτα είναι η κατάσταση της πραγματικότητας, που δεν χαρακτηρίζεται από το ξεχωριστό ή διαχωριστικό εγώ («Εγώ είμαι εγώ και εσύ δεν είσαι εγώ») ακριβώς γιατί το διαχωριστικό εγώ, υπάρχει και λειτουργεί εξαιτίας της δυναδικής πραγματικότητας («Εγώ είμαι εγώ, εσύ είσαι εσύ, ο Θεός είναι ο Θεός»).

12 Dhyani-chohans: Σανσκριτικός - Θιβετανικός όρος (από το σανσκριτικό dhyani, διαλογισμός, και το Θιβετανικό chohan, άρχοντας, κύριος). Στην θεοσοφική λογοτεχνία, οι dhyani-buddhas είναι οι διανοητικοί αρχιτέκτονες, τα υψηλότερα και πιο πνευματικά όντα του θείου κόσμου. Οι Dhyani-chohans, σαν γενικευμένος όρος περιλαμβάνει, και τις υψηλότερες τάξεις - που έχουν έναν ενσυνείδητο, ενεργό ρόλο στον αρχιτεκτονικό ιδεασμό του σύμπαντος-, και τις χαμηλότερες τάξεις, - μερικές από τις οποίες είναι ενσυνείδητες - αλλά στις χαμηλότερες εκπροσωπήσεις που είναι σε - προοδευτικά - φθίνουσα διαβάθμιση.

13 Φλογιστόν: μια ανύπαρκτη ουσία, βασισιμένη στην λανθασμένη θεωρία των αβαρών ρευστών, που αναπτύχθηκε το 17ο αιώνα από επιστήμονες της εποχής. Η θεωρία του φλογιστού διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον χημικό Γκέοργκ Σταλ (Georg Ernst Stahl) ο οποίος διαμόρφωσε μία γενική θεωρία που εξηγούσε τα φαινόμενα της καύσης και της οξειδωσης χρησιμοποιώντας την έννοια του φλογιστού. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, όλα τα υλικά που μπορούν να καούν εμπεριέχουν μια ποσότητα από φλογιστόν. Όταν ένα σώμα καίγεται χάνει την ποσότητα του φλογιστού που περιέχει, η οποία

περνάει στον αέρα. Αντίστοιχα τα άκανστα υλικά είναι αυτά που δεν περιέχουν φλογιστόν. Τα αβαρή ρευστά θεωρούνταν ουσίες που είχαν φυσικές ιδιότητες αλλά δεν ήταν κανονική ύλη. Τα ρευστά αυτά μπορούσαν να κινηθούν μεταφέροντας τις φυσικές τους ιδιότητες, χωρίς να μεταφέρουν μάζα [Hankins T.L. (1998), *Επιστήμη και Διαφωτισμός*]. Κατά μια έννοια, αυτή ήταν μια επιστροφή στα αλχημιστικά στοιχεία, αλλά σε αντίθεση με εκείνα, τα αβαρή ρευστά ήταν αυτά που μπορούσαν να υποστούν ποσοτικές μετρήσεις εξελίσσοντας την πειραματική φυσική [Hankins T.L. (1998), *Επιστήμη και Διαφωτισμός*]. Η επιστήμη φιλοδοξούσε να είναι υλιστική και αυτές οι θεμελιώδεις αρχές χρησιμοποιούνταν ως φυσικοί φορείς φαινομένων που δεν μπορούσαν να εξηγηθούν διαφορετικά [Gillispie, C.C. (1986), *Στην Κόψη της Αλήθειας: Η εξέλιξη των επιστημονικών ιδεών από το Γαλιλαίο ως τον Einstein*].

14 Nisus: (Λατινικά) η φιλότιμη προσπάθεια που καταβάλλεις για να αντιληφθείς έναν απώτερο σκοπό.

15 Joseph Priestley (13.3.1733 – 6.2.1804): θεολόγος του 18ου αιώνα, διαφωνώντας κληρικός, φυσικός φιλόσοφος, εκπαιδευτής, και θεωρητικός πολιτικός που εξέδωσε περισσότερες από 150 εργασίες. Συνήθως του αποδίδεται η ανακάλυψη του οξυγόνου, αφού το είχε απομονώσει σε μία αέρια μορφή, αν και ο Σήλε με τον Λαβοναζιέ παίρνουν την δόξα της ανακάλυψης.

16 Πρωτεύας: Στην ελληνική μυθολογία ο Πρωτεύας είναι ένας πρώιμος θεός της θάλασσας, του οποίου το όνομα σημαίνει «ο πρώτος» με την έννοια του πρωτόγονου, του αρχέγονου.

17 Georg Bernhard Bilfinger (23.1.1693 – 18.2.1750): Γερμανός φιλόσοφος, μαθηματικός και πολιτικός, γιός Λουθηρανού ιερέα, που σε νεαρή ηλικία αφοσιώθηκε στη θεολογία, αλλά στη συνέχεια σπούδασε μαθηματικά και φιλοσοφία. Προσπάθησε να συνδέσει τη θεολογία με τη φιλοσοφία.

18 Φετιχισμός: προέρχεται από την πορτογαλική λέξη *feitico* που σημαίνει ξόρκι. Φετιχισμός είναι η πίστη ότι ένα αντικείμενο έχει υπερφυσικές δυνάμεις.

Η Αλήθεια

Σωτήρης Νικολακόπουλος

Ακόμα ένας κρίκος στην αλυσίδα ετούτη
Χτύπησε το μέταλλο στη φωτιά,
για να γεννήσει την πρωταρχική αλήθεια
Έμπνευση είναι, αύρα καλοκαιρινή,
φωτιάς αποχρώσεις.
Με καταλαμβάνει και φοβάμαι το άγνωστο.

Η αλήθεια έχει πολλές μορφές,
η πρωταρχική αλήθεια
Και όταν έλθει η στιγμή,
η ώρα που συλλογιζομαι
είναι ώρα νύχτας.
Νιώθω κάποιο τρόμο,
γιατί η νύκτα
με τα ακαθόριστα σχήματά της
παράλογη και σκοτεινή συνάμα
δεν έχει ακόμα διαβεί.
Την αλήθεια αναζητώ.

Αυτός ο κήπος της Εδέμ
με τους ολόχρυσους καρπούς,
μοιάζει να σκεπάζεται από πέταλα ρόδου.
Ριγώ.
Κρατώ τα μάτια ανοιχτά
και οι στιγμές περνούν.

Αυτό το φως του ουρανού,
που φτάνει γρήγορα ανοίγοντας το πνεύμα,
μας φανέρωσε μπρος στα μάτια μας
το βάρος μιας ευθύνης...
που το πραγματικό νόημα της ζωής μας,
συνοψίζεται σε μια λέξη.
«ΑΛΗΘΕΙΑ»
Το πνεύμα λειτουργεί,
μια λειτουργία υπερσυνειδητή.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ο Άγιος των Γραμμάτων μας

(Μια θεοσοφική και μεταφυσική προσέγγιση στο έργο του)

Αντώνης Παπαναστασίου

Ο εθνικός μας ποιητής Κωστής Παλαμάς γεννήθηκε στην Πάτρα το 1859, από Μεσολογγίτες γονείς. Σε ηλικία οκτώ ετών έμεινε ορφανός πατρός και μητρός. Τον πήρε τότε ο θεός του στο Μεσολόγιο. Το περιβάλλον της πόλεως των θρύλων και μύθων επέδρασε πάνω στην ψυχοσύνθεση του ποιητή, εν συνδυασμό με την ορφάνια του. Γράφτηκε στη Νομική Σχολή, δεν πήρε όμως πτυχίο γιατί τον τράβηξε η λογοτεχνία. Έγινε ποιητής και τι ποιητής! Ο μοναδικός και ασυναγώνιστος.

Έγραφε με την ψυχή του και το βαθύ εσωτερικό του κόσμο. Ένας τεχνίτης του λόγου, ένας μάστορας των λέξεων. Νέες λέξεις πλούτισαν το Ελληνικό λεξιλόγιο γιατί πλήρως γνώριζε την γεννήτρα ελληνική γλώσσα. Χιλιάδες νέες λέξεις ξεπήδησαν από την μοναχική ψυχή του. Απέδειξε έμπρακτα το μεγαλείο της γλώσσας μας. Αυτής που σήμερα ταλαιπωρούμε και βιάζουμε, με αποτέλεσμα οι νέοι μας να μεταχειρίζονται ένα λεξιλόγιο το πολύ 300 λέξεων. Και όσο χειρότερα μιλάς, τόσο πιο προοδευτικός θεωρείσαι. Τέτοιο χάλι γλώσσας δεν υπήρχε ούτε τον μεσαίωνα της Ελλάδος, την περίοδο της τουρκοκρατίας. Καλύτερα μιλούσε ο ραγιάς τότε από έναν σημερινό νέο. Εμείς σαν νέοι, έτυχε να μεγαλώσουμε από τα μικρά μας χρόνια με μεγάλους Έλληνες τεχνίτες του λόγου, ποιητές δημιουργούς σαν τον Παλαμά, τον Δροσίνη, τον Παπαντωνίου κ.α. Ποιητές θεόσοφους που πάντα οι επιμελητές της ύλης του περιοδικού μας ΙΔΙΣΟΣ φρόντιζαν να το στολίζουν. Τυχαία μήπως; Όχι, όπως θα αντιληφθούμε με τη μελέτη του Κωστή Παλαμά.

Προς βιοπορισμό εργαζόταν ως γραμματέας του Πανεπιστημίου. Βλέπεις η ποίηση, η γνήσια και η ωραία, είναι αντιεμπορική. Το 1926 εκλέχτηκε Ακαδημαϊκός. Ιδρυτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, δίπλα στον προστάτη τότε της Θεοσοφικής Εταιρείας, καθηγήτη της Νομικής Δημήτριο Παπούλια, Μ. Δ. του Τεκτονισμού. Το 1943, εν μέσω κατοχής, απεβίωσε 84 ετών. Χιλιάδες πλήθη, αφηφώντας τον γερμανό κατακτητή ακολούθησαν το φέρετρό του. Και πάνω από αυτό τραγούδησε ένας άλλος μυσταγωγός και θεόσοφος, ο Άγγελος Σικελιανός, με τα αιώνια λόγια:

«Ηχήστε οι σάλπιγγες(...).

Καμπάνες βροντερές δονήστε σύγκορμη τη χώρα πέρα ως πέρα.

Βογγήστε τύμπανα πολέμου(...).

Οι φοβερές σημαίες ξεδιπλωθείτε στον αέρα!

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΦΕΡΕΤΡΟ ΑΚΟΥΜΠΙΑ Η ΕΛΛΑΔΑ.

Πες μ' έναν μόνον ανασασμό 'ο Παλαμάς',

ν' αντιβογγήσει τ' όνομά του η Οικουμένη!

*Τι πάνωθέ μας, όπου ο άρρητος παλμός της αιωνιότητας
αστράφτει αυτή την ώρα,*

Ορφείας, Ηράκλειτος, Αισχύλος, Σολωμός,

την άγια δέχονται ψυχή του, την τροπαιοφόρα

Που, αφού το έργο της θεμελίωσε βαθιά στην γην

αυτήν με μια ισόθεη Σκέψη,

Τον τρισμάκαρο τώρα πάει ψηλά τον Ίακχο,

με τους θάνατους θεούς να χορέψει.»

Λόγια ορφικής μύησης, λόγια από τα Ελευσίνια Μυστήρια, ενός Μύστη προς έναν Μυσταγωγό. Δύο ποιητές, γνώστες των θεοσοφικών αρχών, με μια ποίηση πλήρη συμβολισμών και εσωτερικού στοχασμού. Βαδίζανε πάνω στα ίδια ακνάρια, ακολούθησαν έναν μυητικό δρόμο, γι' αυτό έγιναν αγαπητοί από λίγους μόνο μυημένους. Ελληνολάτρες αμφοτέρω, ορφικός ο Σικελιανός και βυζαντινός μυστικιστής ο Παλαμάς και θα τον έλεγα πλέον πανθειστή. Γνώστης περισσότερο ο Παλαμάς του θεοσοφικού συστήματος και της αρχής της μετεμψυχώσεως. Ο Σικελιανός γνώρισε τον μυστικισμό από το διδασκαλία του Σβέντεμποργκ, τον οποίο και ο Παλαμάς γνώριζε. Ο δε Παλαμάς, συναναστροφόμενος με Τέκτονες, ακολούθησε έναν άλλο δρόμο πλέον σύγχρονο, αν και παλαιότερος του Σικελιανού. Πλήρως αρχαιοπρεπής Ασχύλειος ο ένας, πλέον ελεύθερος ο Παλαμάς.

Ο μεγάλος θεολόγος και φιλόσοφος μύστης και αποδημήσας μοναχικός εσωτερικά Νικόλαος Λούβαρης, πλησίασε όσο κανένας άλλος τον εσωτερισμό του Παλαμά, για να πει: «Παλαμάς ο στοχαστής, υπό την έννοια αυτήν! Της ποιητικής του κοσμοθεωρίας. Θα έπρεπε να εξεταστεί το περιεχόμενο του πλούσιου έργου του Παλαμά, εν στενή συνεργασία και συναρτήσει. Οι ιδέες του και οι εικόνες του και τα γεγονότα και ρεύματα της εποχής του».

Ακόμα, επισημαίνει ότι «θα ήτο ανάγκη να συγκεντρωθούν και να συνδεθούν σχηματικώς όσα της ποιήσεως του αναφέρονται εις τον Θεόν και την ψυχήν, εις τόν θάνατον και την ζωήν, εις το νόημα της υπάρξεως και τον προορισμόν του ανθρώπου επί της γης. Τι είναι η Θεοσοφία ή η έρευνα της θεότητας και της θείας σοφίας, μακριά από δόγματα και θρησκείες. Τι είναι η θρησκεία και οι θρησκείες ανθρώπινα κατασκευάσματα. Ο σοφός όμως τραβά το δικό του δρόμο και ερευνά. Γι' αυτό ο Παλαμάς έλεγε 'ερευνάτε τας γραφάς'. Ερευνώ δε σημαίνει ζητώ να διαφωτιστώ, δεν ψάχνω στα τυφλά. Πίστη και έρευνα δεν αποκλείονται, καθώς δεν αποκλείονται δύο διανοητικές δυνάμεις, η κρίση και η φαντασία. Γι' αυτό ερευνούσε τα πάντα και μιλούσε δια τα πάντα ελεύθερα από κάθε θρησκευτική δοξασία».

«Έζησα και ζω με βιβλία... Ένα βιβλίο στο χέρι της κρατούσε η Μούσα όταν ήρθε και με φίλησε(...)», έλεγε ο ποιητής και έλεγε την αλήθεια. Πολλές ώρες πέριπα απομονωμένος στο κελί του και αυτό ήταν η βιβλιοθήκη του. *«Κι άμοιαστα και όπως-όπως τι το κελί στενό, Σκύθες, Λατίνοι, Ιντιάνοι, το σπάνιο, το κοινό. Κάποτε σε διάφορους καιρούς της ζωής μου και αράδα-αράδα, θέλησα να παίξω ρόλο χριστιανού, βουδιστή, πολύθεου. Μα πάντα από διαβάσματα και εντυπώσεις καλαισθητικές υποθέτω»*. Αυτό εξολογειίτο, δηλαδή πάντα αποζητούσε χωρίς περιορισμούς θρησκείας. *«Αυτός ο κόσμος δεν σου φτάνει,»* Ναι ο κόσμος αυτός δεν τον έφτανε.

Γι' αυτό συνέχεια έψαχνε. Όπως οι περί αυτόν είπαν, διάβαζε τα θεοσοφικά έργα των μεγίστων της Θεοσοφίας. Ρούντολφ Στάινερ, Εδουάρδου Συρέ, Ερμή του Τρισμέγιστου. Είπαν ότι εάν διαβάσεις τον θεόσοφο Βάντερ Λεφ (*Θεοί εν Εξορία*) ή τον Ινδό Ζιναραγιαντάσα, θα δεις το πόσο κοινό έχει ο Παλαμάς μέσα στο έργο του και αυτούς. Και αυτό σημαίνει ότι ο Παλαμάς όχι απλά τους διάβαζε αλλά δέχθηκε την επίδρασή τους και όχι μόνο έως εδώ. Ερχόταν σε επαφή με μελετητές της Θεοσοφίας και αντήλλασε

απόψεις, όπως τον μεγάλο και ξεχασμένο φιλόσοφο αδ. Αντώνιο Χαλά, που του λέει ξεκάθαρα ότι, «μου δημιούργησαν μέγα ενδιαφέρον τα έργα της Θεοσοφίας». Ήλθε πολύ κοντά στην ανάλυση του θανάτου. Πολλά τα ποιήματά του πάνω στο ανεξερεύνητο θέμα «θάνατος», όπως «Ο τάφος και ο θάνατος της κόρης» ή τα «Περάσματα και Χαιρετισμούς». Π.χ.

*«Τα φτερά που τα πήρες και πέταξες,
όμως όχι στα ουράνια
μα πάλι προς τη γη γιατί εκείνη ο μαγνήτης μας
και η πατρίδα μας είναι η μεγάλη.»*

Ή «Περί Ψυχής»

*«Είμαι η ψυχή και ντύθηκα το σώμα
για να σε βρω
Και το φιλί που φλόγισα στο στόμα
για να σε χαρώ.»*

*Είμαι ο νεαρός που θα ξαναγυρίσω με νέα πνοή
Με σχήμα νέο, για να ξαναρχίσω μ' εσέ τη ζωή»*

Νομίζω μέσα σε αυτούς τους στίχους του βρήκε ότι ο θάνατος δεν υπάρχει και η ψυχή ξαναγυρνά πάλι στη γη, για να συνεχίσει το έργο της τελειώσεως.

*«Διαβάτη μην κλαις την λιγόζωη παρθένα
Κι εκείνη απ' της γης τη βαθιά αγκαλιά ξανά θα προβάλει
Στον άσωτο κόσμο με κάλλη και ίδια και ξένα.
Το αρχαίο πουλάκι σε νέα φωλιά.»*

Μεγαλειώδες το ποίημα «Ο θάνατος της κόρης»
*«Γνωρίζω κάποια μυστικά που δεν τα ξέρουν άλλοι.
Από τη μακρινή που ήρθες στιγμή,
εξεχώρισες ψυχή λευκή σα Γαλαξίας
Απ' τη γαλήνη της ανυπαρξίας άδολη, πάναγνη,
έζησες, έλαμψες, μοσχομύρισες.
Γι' αυτό μέσα στη γαλήνη την παντοτινή,
μέσα στην ασάλευτη γαλήνη εγύρισες!»*

Εκεί όμως που η μεταφυσική αγωνία του Κ. Παλαμά παρουσιάζεται πλέρια, είναι το μεγαλειώδες του έργο «Ο Δωδεκάλογος του

Γύφτου». Πού είναι αφιερωμένο; «Στον ελεύθερο άνθρωπο, στην ελεύθερη σκέψη και ψυχή. Στους Αθάνατους και ωραίους. Αυτούς που είναι της Αλήθειας οι Διδασχοί, της ακερίας ομορφιάς οι πιστοί, γεροί, απείραχτοι, όλο νέοι (...). Η Σοφία, ο Λόγος, ο Ρυθμός (...). Την στερνή πατρίδα τους την παρατάν, από φύσημα διωγμένοι ορμητικό (...) και του κόσμου γίνονται πολίτες, όπως πάντα κι ερημοσπίτες νικητές».

Δεν νομίζω να θέλουν ανάλυση οι λόγοι αυτοί. Ο άνθρωπος πρέπει να είναι πλήρως ελεύθερος. Έτσι θα μπορέσει να πλησιάσει την θεότητα και να γίνει οδηγός ανθρώπου. Διότι Σοφία, Λόγος, Ρυθμός είναι το τρίπτυχο της θεότητας. Διότι με αυτά εκφράζεται η δύναμη του παντός. Οι διδάσκαλοι όμως αυτοί, οι Αθάνατοι, όμορφοι κι ωραίοι, πατρίδα τους δεν έχουν. Πατρίδα τους είναι όλος ο κόσμος και γι' αυτό από παντού είναι διωγμένοι, διότι κάθε κατεστημένο και ιερατείο δεν θέλει τον ελεύθερο άνθρωπο. Πού θα είναι όμως τελικά αυτός ο νικητής; Και συνεχίζοντας ο ποιητής: «Όλοι οι σημερινοί και αυριανοί προσέχτε στο στίχο μου και κάτι μέσα του θα ξανοίγεται. Το έργο μου αυτό είναι παρμένο από τον φιλοσόφου τη Σκέψη, από τη ζωή το όνειρο. Κάποια δράματα του νου και καρδιοχτύπια».

Γιατί όμως λέει «Δωδεκάλογος του Γύφτου»; Ποιος είναι ο Γύφτος; Ποιος άλλος από τον ελεύθερο τεχνίτη που σφυροκοπά το σίδηρο και το μορφοποιεί; «Εμείς, γενιά του μπρούντζου και του σιδήρου, σα δουλεμένοι από το χέρι του πρωτογύφτου πατέρα των ανθρώπων, Τουβαλκάν».

Και ποιος είναι ο Τουβαλκάν; Είναι ο πρώτος, ο κατεργασθείς το σίδηρο και τον χαλκό, που το όνομά του σημαίνει τον κατακτητή του κόσμου. Διότι η μεταλλουργία είναι η τέχνη που έκανε τον άνθρωπο βασιλέα της Γης. Μορφοποιητής της ύλης, μεταφορικά και συμβολικά σημαίνει τα πάντα. «Γίνε λοιπόν χαλκιάς, άδραξε το σίδηρο η φωτιά και από τα δόντια της θα βγει σα λιοντάρι δαμασμένο από ξωτικό βουλή. Και τ' ασάλευτο τ' αμόνι και το ολόγοργο σφυρί βροντερό, μια μάχη αρχίζουν και είναι ο πλάστης το σφυρί (...). Σφυροκοπά τις καδένες και τα σίδηρα του κακού». Έννοιες μεγάλες, σπάσε δηλα-

δή τις αλυσίδες εκείνες που σε συνδέουν με το κακό. Ελευθερώσου από τα πάθη σου.

«Και είμαι σφυροκοπητής που σφυροκοπάει αντί σπαθιά, κάποια αφύσικα λουλούδια. Και είμαι ο δαμαστής ο γύφτος, που γεννάει από τη φλόγα κύκλους, ίσκιους, γρούπες, μάγια». Αφύσικα λουλούδια, δηλαδή το κακό και όχι σπαθιά. Σφυροκοπάω τον κακό μου χαρακτήρα. «Και όλα ω Λόγε, αράδα βάλτα! Ποιος λαός χτιστών ακούραστος και ποια πλάση δουλευτάδων (...) θα χυθεί για να σε υψώσει μ' ένα κοσμοπλάστη έρωτα και μια υπερτέλεια γνώση; Μάθε με πώς να κατέχω τα γραφτά θνητών και εθνών, που τ' απόκρυφα των κύκλων και των ουρανών καθώς δένω και τον ΛΟΓΟ δαίμονα και ξωτικό, στο χρυσό δακτυλίδι στο Ρυθμό (...).»

Όλο το ποίημα είναι μεγάλο και σε πολλούς στίχους του είναι μια μνητική πορεία. Ένα ποίημα, ένα δημιουργημα γεμάτο σύμβολα. Σύμβολα όμως για λίγους. Γι' αυτό και όλοι οι κριτικοί του Παλαμά δεν μπόρεσαν ποτέ να φθάσουν στο βάθος αυτών που έκρυβε ο ποιητής. Απλούστατα δεν ήταν μνημένοι και ασχολούντο μόνο με τις λέξεις και τη ρίμα. Και το αποκορύφωμα του θεοσοφισμού του Παλαμά είναι ο στίχος: *«Δεν γνωρίζω από θρησκείες, μήτε σκύβω σε θεούς. Γνωριμά μου εσύ και ΠΙΣΤΗ! Πήρα αράδα τους ναούς».*

Ο Κωστής Παλαμάς ήταν ένας στοχαστής, μυστικός και εσωτερικός στο έπακρον. Είναι μοναδικός και μόνο με έναν Δάντη μπορείς να τον παρομοιάσεις. Αλήθεια όμως, ο Παλαμάς μπόρεσε να βρει την Αλήθεια και πού;. Και θα κλείσω με τα λόγια του: *«Πού είναι η Αλήθεια; Μην πλανάσαι σε βαθιονόητα λόγια τάχα. Την πηγή της δεν τη βρίσκεις. Μέσα σου άνθρωπε μονάχα. Θα τη βρεις παντού στο ταίριασμα, ω αρραβώνας λυτρωτής! Της καρδιάς σου και του νου σου με τα πάντα της ζωής!»*

Να λοιπόν πού είναι το βασίλειο της Αλήθειας, πολύ κοντά σου, μέσα σου, εκεί που κατέρχεται ο στοχαστής στη συνείδησή σου. Εκεί μόνο θα βρεις τον Θεό και Λόγο. Δίκαια λοιπόν κατέταξαν τον Κωστή Παλαμά όσοι γνώριζαν, στην τάξη των Μυστών. Η ποίησή του σύνθετη και γεμάτη αντιθέσεις, όπως και η μυστική ζωή του. Ηρακλειτικός στο έπακρον, γι' αυτό και λάτρευε τον Εφέσιο φιλόσοφο για να πει: *«Φέρετέ μου πρώτα τον Εφέσιο τον μεγάλο, μπροστά του όλα σαλεύουν και όλα είναι φωτιά!»* Ο ίδιος έλεγε: *«Ολίγη σοφία απομακρύνει τον άνθρωπο από τον θεό. Πολλή σοφία επαναφέρει τον άνθρωπο στον θεό».* «Πίστευε και μη ερεύνα», είναι ένα άλλο ρητό. Αλλά και άλλο ένα είναι «Ερευνάτε τας γραφάς».

Ο Παλαμάς υπήρξε ένας βαθιά μελετητής του αινίγματος Ιησούς και λάτρευε τη διδασκαλία του. Συγχρόνως όμως ήταν και βαθύς γνώστης των αρχαίων Ελληνικών Μυστηρίων. Μέσα από την ποιήσή του και τις γραφές του, έψαξε τα μεν αλλά και τα δε. Γι' αυτό μπορώ να τον πω ένα γνήσιο θεόσοφο. Και αυτό το διαπιστώνεις πλέρια μέσα στην αλληλογραφία των τελευταίων χρόνων της ζωής του, προς την Ελένη Κορτζά που την απεκάλεσε Ραχήλ, στα *«Γράμματα στην Ραχήλ»*.

Ίσως κάποιος μου πει. Μα πώς αδελφέ μου έβγαλες τον Παλαμά, θεόσοφο; Δεν τον είπα εγώ. Ο ίδιος ο ποιητής το ανέφερε! Υπάρχει επιστολή του, από 22/1/1934, προς τον θεοσοφικό στοχαστή Αντώνιο Χαλά, όπως προανέφερα, όπου σαφώς αναφέρεται σε σκέψεις του επάνω στα γραφόμενα μεγάλων θεόσοφων συγγραφέων.

Στις 19/12/1933 όμως, πάλι γράφει στον Αντώνιο Χαλά: *«Κολοσσιαίο το έργο της Έλενας Μπλαβάτσου, που έμεινε γνωστό με το όνομα Θεοσοφία, στα τέλη του περασμένου αιώνα, είδος νεωτεριστικού συνόλου του αποκρυφισμού που χρησιμοποιεί όλα τα στοιχεία και τα δεδομένα από τους χρόνους της Αναγεννήσεως»* Στο ποίημά του *«Αυτός ο κόσμος δε σου φτάνει;»*, μας δίνει την εικόνα του ανθρώπου που διαβάζει θεοσοφικά βιβλία και ζητάει να ανασηκώσει τον πέπλο του Αόρατου.

*«Αυτός ο κόσμος δε σου φτάνει;
Θεοσοφικά βιβλία και η σκέψη σου ρουφά;
Το μαγικό μυρίζεσαι βοτάνι,
που του πιο πέρα μας ανοίγει τα κρυφά;
Αυτός ο κόσμος δε σου φτάνει;
Πώς! Η μαρτυρική θρησκεία παρηγοριά
με τον Χριστού τ' ακάνθινο στεφάνι
στον πόνο της καρδιάς δε σιάζει πια;»*

Το κεφάλαιο Κωστής Παλαμάς δεν κλείνει ποτέ και ποτέ δεν θα κλείσει. Είναι ο Όμηρος της σύγχρονης Ελλάδος. Ο εθνικός μας ποιητής. Αυτός που τόσο αγάπησε ένας άλλος μεγάλος. Ο Δελφικός Άγγελος Σικελιανός, που τον αποκάλεσε ο «Άγιος των γραμμάτων μας», ο Ασκητής, ο Μύστης, ο συνεχώς αυτό-εκπαιδευόμενος. Σε αυτόν ακουμπά όλη η Ελλάδα.

Η ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Κωνσταντίνος Κοντούλης

Ο όρος «φαινομενολογία» εισήχθη ως ένα φιλοσοφικό σύστημα που χρησιμοποιήθηκε από τους κύκλους της φιλοσοφίας τον 18ο αιώνα. Χρησιμοποιήθηκε από τον Λάμπερτ για να εξηγήσει τη διδασκαλία της αισθητής εμπειρίας. Πώς δηλαδή αντιλαμβανόμεθα τα πράγματα μέσω των αισθήσεων και πώς πραγματικά φαίνονται να είναι τα τελευταία αυτά. Άλλοι όροι παρεμφερείς είναι ο Φαινομεναλισμός, και ο Φαινομενισμός ή Φαινομενοκρατία.

Αρχικά, ο προσδιορισμός του όρου σήμαινε την απομάκρυνση της συνείδησης και της εμπειρίας από το βασίλειο των συνιστωσών της πρόθεσης, και την περιγραφή τους μέσα σε ένα φιλοσοφικό πλαίσιο. Στο πλαίσιο της διδασκαλίας της φαινομενολογίας, ο Καντ ανέλυσε τη φαινομενική διάσταση των αισθητών πραγμάτων της εμπειρίας, σε αντιδιαστολή προς τον *a-riori* χαρακτήρα των προϋποθέσεων της εμπειρίας, η οποία οδηγεί στις μορφές της εποπτείας του χρόνου, του χώρου, και των κατηγοριών του νου. Ο όρος «φαινομενολογία» χρησιμοποιήθηκε επίσης από τον Χέγκελ σε σχέση προς την ιστορική διαδρομή του πνεύματος.

Κατά τον Χέγκελ, η φαινομενολογία του πνεύματος συνίσταται στην περιγραφή των διαφόρων φάσεων κατά τα στάδια της ανάπτυξης του, από την κατώτατη βαθμίδα του όπου το πνεύμα, έχοντας εκπέσει από την ταυτότητά του αντιπαρατίθεται με την ύλη, έως την ανώτατη βαθμίδα, την κατάσταση του απόλυτου, όπου έχοντας ξεπεράσει όλες τις αντιθέσεις του, επιστρέφει στον εαυτό του. Γίνεται αυτόρκες και, κατ' επέκταση, ως μη εξαρτώμενο από οτιδήποτε άλλο έξω από τον εαυτό του καθίσταται ελεύθερο, για να πραγματο-

ποιηθεί έτσι ο τελικός σκοπός που δεν είναι άλλος από την επίτευξη της απεριόριστης ελευθερίας του.

Ο όρος «φαινομενολογία» συνδυάστηκε αποκλειστικά σχεδόν με τη μέθοδο, την οποία εισηγήθηκε ο Έντμουντ Χούρσελ (1859-1938). Κατά τον Χούρσελ, μέθοδος αυτή συνίσταται στην περιγραφή των δεδομένων της συνείδησης σε ένα πρωτογενές και προεμπειρικό στάδιο, κατά το οποίο τα πράγματα αντιμετωπίζονται από τη συνείδηση όπως ακριβώς φαίνονται. Ως καθαρά φαινόμενα, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε αναφορά της συνείδησης στις αιτίες που τα προκάλεσαν, από συναφείς συναισθηματικές καταστάσεις της και από τις διαφόρου τύπου κρίσεις και αναλύσεις, με τις οποίες τα συναρτά η συνείδηση σε κάποια μεταγενέστερη φάση.

Τα πρώτα χρόνια της η φαινομενολογία, στην έναρξη του 20ου αιώνα, χρησιμοποιούσε συχνά το σύνθημα «πίσω στα ίδια πράγματα!». Αυτή η φράση σήμαινε ότι θα πρέπει, με κάθε κόστος, να αποφύγουμε να καταστρέψουμε ή να παραβλέψουμε με τη φιλοσοφία μας τα πράγματα. Θα πρέπει να αναγνωρίσουμε αυτό που υπάρχει και να αποφύγουμε να το αναγάγουμε σε κάτι άλλο. Γνωρίζουμε, για παράδειγμα, ότι εξασκούμε με υπευθυνότητα τις πράξεις και τις γνώμες μας. Συνεπώς θα πρέπει να αναγνωρίζουμε την υπευθυνότητά μας και να μη σκεπτόμαστε τους εαυτούς μας ως απλές μηχανικές διαδικασίες ή ως βιολογικά συστήματα.

Οι ανθρωπίνες σχέσεις, τα συναισθήματα, η πολιτική, η οικονομία, αυτά και άλλα αναρίθμητα φαινόμενα, θα πρέπει να γίνουν αποδεκτά όπως είναι, και να μην τύχουν φιλοσοφικής διασάφησης. Άπαξ και αρχίσουμε να δεχόμαστε τα πράγματα όπως είναι, ανακαλύπτουμε ότι αυτά μας φανερώνονται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. «Ο κόσμος αποτελεί ένα δίκτυο από δέσμες εμφανίσεων και η φιλοσοφία αναλαμβάνει το έργο της διασάφησης, της διαφοροποίησης και της περιγραφής τους».

Γνωρίζουμε ότι εμφανίζονται σε μας εικόνες, αναμνήσεις και φαντασίες. Συνεπώς θα πρέπει να φέρουμε στην επιφάνεια φιλοσοφικά, τι σημαίνει να είναι κατ' εικόνα και τι σημαίνουν η λειτουργία της ενθύμησης και της φαντασίας. Δεν θα πρέπει να αναγάγουμε αυτά τα πράγματα σε εγκεφαλικές καταστάσεις. Παρόμοια γνωρίζουμε ότι η λογική και τα μαθηματικά έχουν τη δική τους υπόσταση. Δεν αποτελούν δηλαδή ψυχολογικές προβολές αλλά έχουν το δικό τους τρόπο εμφάνισης και ύπαρξης.

Για τον Χούρσελ, τα πράγματα ως καθαρά φαινόμενα, ως υπάρξεις που υφίστανται όπως ακριβώς φαίνονται στη συνείδηση, ανεξάρτητα από κρίσεις, αναλύσεις, συναισθήματα κ.α. – είναι ήδη εκεί. Ως ένας κόσμος προσυλλογιστικός και προ-εννοιολογικός, πριν δηλαδή η συνείδηση έλθει να τα συνδυάσει με τις αιτίες τους, πριν τα αναλύσει, πριν τα κρίνει και τα εντάξει σε διάφορες ενότητες. Εν συνεχεία, μέσω της φαινομενολογικής αναγωγής, η συνείδηση πρώτα επιχειρεί να αχθεί στη θέα των ουσιών (Wesensschau), στη σύλληψη των σταθερών και αναγκαίων δομών των πραγμάτων που κατά τον Χούρσελ παραλληλίζονται προς τις ιδέες του Πλάτωνος, αντίγραφα και αναπαραστάσεις των οποίων είναι τα φαινόμενα, τα πράγματα που συλλαμβάνουμε μέσω των αισθήσεών μας.

Κανείς δεν μας εμποδίζει βεβαίως να «αναλύσουμε» τον άνθρωπο σε συνείδηση και σώμα. Αλλά τότε δεν υφίσταται πουθενά πλέον η πραγματική οντότητα για την οποία μιλούσαμε, και μένουμε με δύο κενές αφαιρέσεις που είναι η κατασκευή του καρτεσιανού ορθολογισμού, πτωχού απόηχου μιας φοβικής θεολογίας. Εδώ λοιπόν ολοκληρώνεται ο διαλεκτικός κύκλος αλλά δεν κλείνει. Αν η συνείδηση έχει την έγκυρη δικαιοδοσία να συγκροτεί τον κόσμο, είναι επειδή η ίδια, συγκροτημένη από εκείνο από το οποίο αποτελείται, θα κάνει το αποφασιστικό βήμα να ορίσει αυτή τη συγκρότηση. Θα γίνει ο μεσολαβητικός κρίκος ως έκφραση δημιουργίας.

Η αλλαγή της συνείδησης και της αντίληψης αλλάζει τη δημιουργία! Το μυστικό της σύστασης του κοινωνικού «είναι», όπως γνώριζε ήδη ο Χούρσελ. Ο σκοπός της φαινομενολογικής μελέτης είναι να παράγει μια κατά το δυνατόν πλήρη περιγραφή των φαινομένων της καθημερινής εμπειρίας. Με απώτερο στόχο να διαχωρίσει τις όψεις των φαινομένων, που σχετίζονται με συγκεκριμένες περιστάσεις από την ουσία τους,

η οποία θεωρείται ότι παραμένει σταθερή και αναλλοίωτη.

Η υπερβατική φαινομενολογία αποσκοπεί στο να μελετήσει επιστημονικά τα φαινόμενα όπως παρουσιάζονται στη συνείδηση, να τα εξηγήσει σε συνάρτηση με τα συστατικά της και τα πιθανά νοήματα, και να οδηγήσει στην κατανόηση της ουσίας της εμπειρίας.

Η μέθοδος της φαινομενολογικής αναγωγής

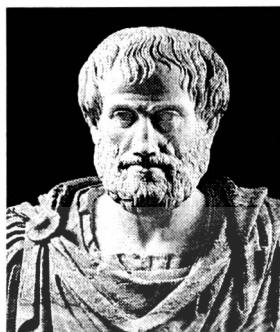
Όπως ο Ντεκάρτ αμφέβαλλε για τα πάντα, έτσι και ο Χούρσελ πρότεινε να αντιμετωπίσουμε οτιδήποτε αναδύεται μέσα στη συνείδησή μας ως καθαρό φαινόμενο και όχι ως κάτι που υπάρχει στον κόσμο. Να αναστείλουμε δηλαδή προσωρινά κάθε υπαρκτική κρίση για τα δεδομένα της συνείδησής μας, να απόσχουμε από κάθε κρίση σχετικά με την ύπαρξή τους, να προβούμε σε ένα είδος πρόσκαιρης εποχής όπως έλεγαν οι εκπρόσωποι της διδασκαλίας του πυρρωνισμού(*). Να θέσουμε εντός παρενθέσεως όλα όσα ως φαινόμενα περιέχονται στη συνείδησή μας, για να δούμε τι υπόλοιπο μένει. Θα διαπιστώσουμε τότε ότι το υπόλοιπο που μένει είναι η καθαρή συνείδηση, η συνείδησή μας σαν ένα ρεύμα, μέσα στο οποίο παίρνουν απόσταση τα διάφορα περιεχόμενά της. Οι ψυχολογικές καταστάσεις μας, οι παραστάσεις του εξωτερικού κόσμου, στον οποίο περιλαμβάνονται τα φυσικά όντα και γεγονότα, οι κοινωνικές σχέσεις, τα ιστορικά συμβάντα, τα καλλιτεχνικά και τα ιδεώδη αντικείμενα, κ.α.

Η διαδικασία αυτή της οπισθοδρόμησης από τα φαινόμενα, τα περιεχόμενα της συνείδησης, στην καθαρή συνείδηση είναι ό,τι ονομάστηκε από τον Χούρσελ φαινομενική αγωγή. Η μέθοδος της φαινομενολογικής αναγωγής, επίσης κατά τον Χούρσελ, μας αποκαλύπτει τη βασική λειτουργία της συνείδησης, την αναφορικότητά της. Το γεγονός δηλαδή ότι δεν είναι μια τυφλή ενέργεια αλλά μια ενέργεια η οποία αναφέρεται πάντοτε σε κάτι, που φαίνεται να είναι ετερογενής προς τον εαυτό της. Το σημείο αναφοράς της συνείδησης αποκλήθηκε από τον Χούρσελ «νόημα», σε αντιδιαστολή προς τη νόηση με την οποία δηλώνεται η ενέργεια της συνείδησης.

Οντολογικό Ον

Ο Χούρσελ είχε την πεποίθηση ότι το ον μπορεί να αναγνωριστεί άμεσα και ενορατικά στην ουσία του, και η φαινομενολογία περιγράφει τον χαρακτήρα και την ουσία του όντος με βάση αυτό που φαίνεται. Δρα διαφορετικά από την οντολογία που περιγράφει τι μπορεί και τι οφείλει να είναι το ον. Είναι μια υπερβατική φιλοσοφία που ασχολείται μόνο με ό,τι απομένει μετά την εφαρμογή μιας αναγωγής. Η σχέση του γενικού με το ειδικό δεν είναι αρκετά πλούσια, ώστε να οριοθετήσει τη διαφορά αναγωγής και επαγωγής.

Οποιοδήποτε σύγχρονο βιβλίο λογικής θα κάνει τη διαφοροποίηση αυτών των δύο όρων σε επίπεδο συνεπαγωγής των αποτελεσμάτων. Δηλαδή, αν τα συμπεράσματα μιας πρότασης προκύπτουν

αναγκαστικά από τους αρχικούς συλλογισμούς, τότε το επιχείρημα είναι αναγωγικό. Αν προκύπτουν με κάποια πιθανότητα από τις αρχικές υποθέσεις, τότε είναι επαγωγικό. Ο Αριστοτέλης και ο Πλάτωνας ήταν οι «μάγοι» της επαγωγικής και αναγωγικής σκέψης. Ο Χούρσελ ονόμασε την αναγωγή epoch/epoche, και εννοούσε την περιστολή του νοήματος ή την αναστολή της κρίσης.

Εποχή(epoche)

Η Εποχή απαιτεί την αναστολή των προϋπαρχουσών παραδοχών, των κρίσεων και των ερμηνειών μας για το φαινόμενο, ώστε να επιτρέψουμε στον εαυτό μας να αποκτήσει πλήρη επίγνωση αυτού που βρίσκεται μπροστά μας. Η λέξη Εποχή έχει τις ρίζες της στο αρχαίο ελληνικό ρήμα «επέχω», και πρωτοεισήχθη από τους σκεπτικούς φιλόσοφους (Πύρρων, 360-270πΧ). Σημαίνει ότι είμαι ανοιχτός, επιφυλάσσομαι ως προς το να πάρω θέση σε σχέση με κάτι. «Εποχή» σημαίνει να συγκρατείται κανείς από το να κρίνει, να κρατά μια απόσταση από το συνήθη καθημερινό τρόπο αντίληψης των πραγμάτων.

Στη λεγόμενη φυσική στάση θεωρούμε δεδομένο ότι αυτό που αντιλαμβανόμαστε στη φύση, όντως υπάρχει έτσι και ότι παραμένει όπως το αντιλαμβανόμαστε. Σε αντίθεση, η Εποχή απαιτεί ένα νέο τρόπο να βλέπει κανείς τα πράγματα, έναν τρόπο που σημαίνει ότι πρέπει να μάθει να βλέπει αυτό που βρίσκεται μπροστά του και όχι αυτό που περιμένει ότι θα δει. Στην Εποχή, οι καθημερινοί τρόποι να βλέπουμε τα πράγματα μπαίνουν στην άκρη και προσπαθούμε να «ξανα-επισκεφτούμε» τα φαινόμενα με ένα φρέσκο, ανοικτό και «αφελή» τρόπο.

Η Εποχή αποτελεί το απαραίτητο πρώτο βήμα στη φαινομενολογική διερεύνηση. Δημιούργησε μια μοναδική φιλοσοφική μοναξιά, η οποία είναι απαραίτητη για μια πραγματικά ριζοσπαστική φιλοσοφία. Σε αυτή τη διαδικασία πρέπει να βάλουμε στην άκρη οποιαδήποτε αναφορά στους άλλους, στις αντιλήψεις, στις προτιμήσεις, στις κρίσεις και τα συναισθήματά τους. Μέσα από την Εποχή γινόμαστε πιο δεκτικοί και ανοικτοί στην εμπειρία και στη γνώση. Αν και η Εποχή πολύ σπάνια επιτυγχάνεται πλήρως, η ενέρ-

γεια, η προσοχή και η δουλειά που περιλαμβάνει η εμπλοκή μας στο στοχασμό και το διάλογο με τον εαυτό, όπως και η πρόθεσή μας, μειώνουν σημαντικά την επήρεια των σκέψεων και των προκαταλήψεών μας.

Φαντασιακή παραλλαγή

Η φαντασιακή παραλλαγή (imaginative variation) ακολουθεί την υπερβατική φαινομενολογική αναγωγή και έχει ως στόχο να αποδώσει τις δομικές ουσίες της εμπειρίας. Δηλαδή, να σχηματίσουμε μια εικόνα των συνθηκών που χρειάζονται για να λάβει χώρα κάποια εμπειρία, και οι οποίες συνδέονται μαζί της. Ο στόχος είναι να φτάσει κανείς σε μια δομική περιγραφή της εμπειρίας, στους παράγοντες που εξηγούν αυτό που βιώνεται. Με άλλα λόγια το Πώς, το οποίο αναφέρεται σε συνθήκες που φωτίζουν το Τι της εμπειρίας. Στη φαντασιακή παραλλαγή χρησιμοποιείται ελεύθερα η φαντασία. Κάθε προοπτική είναι δυνατή και η είσοδος της στη συνείδηση είναι επιτρεπτή. Κινούμαστε από τον κόσμο των πραγμάτων και των μετρήσιμων οντοτήτων, προς τα νοήματα και τις ουσίες. Η ελεύθερη φαντασία συνδυάζεται και εναλλάσσεται με το στοχασμό για την επεξεργασία των δυνατοτήτων.

Σύνδεση των νοημάτων και των ουσιών

Στη φαινομενολογική έρευνα, το τελικό βήμα είναι η διαισθητική απαρτίωση των θεμελιωδών περιγραφών, που αποδίδουν την υφή της εμπειρίας και των δομικών περιγραφών, σε μια ενωμένη διατύπωση της ουσίας της εμπειρίας του φαινομένου ως σύνολο. Η έννοια της ουσίας, όπως διατυπώνεται από τον Χούρσελ, είναι η συνθήκη ή η ποιότητα, χωρίς την οποία το πράγμα δεν θα ήταν αυτό που είναι.

Απόψεις στη φαινομενολογία του Χούρσελ

Ο Χούρσελ ψάχνει να βρει ένα υποκατάστατο του απόλυτου και το αποδίδει στη συνείδηση και στο καθαρό εγώ. Αυτό όμως το υποκατάστατο δεν μπορεί να έχει το ρόλο του απόλυτου, με αποτέλεσμα ο στοχαστής να αδυνατεί να πείσει για το κριτήριο του αληθινού. Τελικά, κάνοντας λόγο για το ίδιο το πράγμα, προσπαθεί να απολυτοποιήσει κάτι το σχετικό. Αυτή όμως η απολυτοποίηση του σχετικού οδηγεί σε δογματισμό. Ο Χούρσελ δεν μπόρεσε να λύσει το πρόβλημα της διαφοράς ανάμεσα στο αληθινό και το φανταστικό. Τα δεδο-

μένα και της φανταστικής και της πραγματικής αντίληψης θεμελιώνονται στις ουσίες. Ο φανταστικός κένταυρος, όπως και το πραγματικό άλογο, θεμελιώνονται από τις ίδιες τυπικές κατηγορίες. Αν και ο Χούρσελ δεν δίνει μεγαλύτερη σημασία στον ιδεατό κόσμο από όσο στον πραγματικό, υποστηρίζοντας ότι οι ουσίες είναι άμεσα παρούσες στον πραγματικό κόσμο, εντούτοις δεν κάνει διαχωρισμό ανάμεσα στους δύο διατυπώνον-

τας ουσιαστικά μια θεωρία της γνώσης του ιδεατού. Τελικά, η φαινομενολογική μέθοδος δεν θα μπορέσει να διαχωρίσει την αληθινή από τη φανταστική πραγματικότητα.

Η φαινομενολογία του Χούρσελ είναι ένας λογικο-μαθηματικός θετικισμός. Δεν αποτελεί όμως νόμιμο θετικισμό, γιατί παρουσιάζεται ως η νέα φιλοσοφία του όντος και όχι ως λογική ή μαθηματική επιστήμη. Αυτό που δεν μπόρεσε να απαντήσει, ήταν πως είναι δυνατόν να έχουμε εκτός από την εμπειρική, την αβέβαιη και τυχαία, την καθολική και αναγκαία. Κατά τον Χούρσελ, το ίδιο το «πράγμα» είναι η «ουσία». Αυτή αποτελεί το κυρίως αντικείμενο της γνώσης. Θα αποκτήσουμε έγκυρη γνώση όταν καταφέρουμε να συλλάβουμε την ουσία του πράγματος. Δεν προσδιορίζει όμως σε τι διαφέρει η ουσία από την έννοια του κάθε αντικειμένου και από την έννοια του ίδιου του αντικειμένου. Κάποιοι οπαδοί του ταύτιζαν την ουσία με την έννοια. Δεν είναι όμως δυνατόν η ουσία ως έννοια, να γίνει αντικείμενο άμεσης εποπτείας.

Σύμφωνα με τον Χούρσελ, θα πρέπει να αποδεχόμαστε ως πραγματικό αυτό που εμφανίζεται πρωταρχικά στην άμεση εποπτεία. Εκτός από το στοχασμό, τη νόηση και τα λογικά σχήματα, υπάρχει ένας τρόπος ενόρασης να γνωρίσουμε το περιεχόμενο των πραγμάτων, χωρίς να το αλλοιώνουμε με την υποκειμενικότητά μας. Δεν είναι όμως εύκολο να δεχόμαστε με απόλυτη βεβαιότητα την εσωτερική ουσία των πραγμάτων. Ο Χούρσελ δεν απαντά σε ερωτήματα όπως, ποια σχέση έχει η θέαση με την αισθητηριακή εποπτεία και με τη διάνοηση, ποιος είναι ο ρόλος του εγώ, είναι αυτό του θεατή ή είναι ενεργός;

Επίσης άλλα ερωτήματα που μένουν αναπάντητα είναι: Πώς γίνεται η θέαση μέσω ενόρασης χωρίς την παρέμβαση της νόησης, ή πώς αυτή η ιδιότυπη εμπειρία, που εισάγει ο Χούρσελ, εξασφαλίζει την εγκυρότητα της γνώσης, ή πώς μπορούμε να διασφαλιστούμε από τις πλάνες της υποκειμενικής αυθαιρεσίας;

(*) *Πυρρωνισμός ή Πυρρώνειος αίρεση καθιερώθηκε να ονομάζεται η σκεπτικιστική φιλοσοφική Σχολή, εκ του ιδρυτού της αρχαίων Έλληνα φιλόσοφο Πύρρωνα. Γενικά, κατά τον Πυρρωνισμό, η αντικειμενική γνώση για τα πράγματα είναι αδύνατη. Συνεπώς, στον κάθε σοφό είναι προτιμότερο να «επέχει» (εποχή και όχι αποχή) προκειμένου έτσι να εξασφαλίσει για τον εαυτό του την αταραξία. Οι οπαδοί αυτής της σχολής ονομάστηκαν Σκεπτικοί φιλόσοφοι.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Εισαγωγή στη Φαινομενολογία–Οδηγίες (Ευρυνόμη Αυδή, 2007), Εισαγωγή στη Φαινομενολογία (Robert Sokołowski, 2008), Wikipedia, Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια 2009, Η Κρίσιμη Μάζα και η Φαινομενολογία της (Χούρσελ), Φαινομενολογία και Θεολογία-Εισαγωγή (Μάρτιν Χάιντεγκερ, εκδ. Εποπτεία, Αθήνα 1979), Η Φαινομενολογία του Χούρσελ (Studies & Publishing 2008).

Εις Μνήμην

Τον Φεβρουάριο 2011, ο αγαπητός αδελφός και επί χρόνια συνδρομητής του ΙΛΙΣΟΥ, μετέβη σε ανώτερους κόσμους.

Στην οικογένειά του εκφράζουμε τα συλληπητήριά μας για την απώλειά τους.

Από την άχρονη σοφία

Η ΣΚΕΨΗ

Η αργή και με ώριμη σκέψη λαμβανόμενη απόφαση είναι πάρα πολύ καλύτερη, από αυτή που έχει πάντα σαν συνέπειά της τη μετάνοια εκείνου που έρχεται και αποφασίζει έτσι.

Ευριπίδης

Αργά μεν ας σκέπτεσαι, αφού όμως σκεφτείς και αποφασίσεις σχετικά, ας πραγματοποιείς ταχύτατα τις αποφάσεις σου.

Ισοκράτης

Όποιος σκέπτεται άσχημα για τα δικά του, ποτέ δεν θα σκεφτεί καλά και για τα ξένα πράγματα.

Σωκράτης

Ας σκέπτεσαι πριν αρχίσεις ένα έργο, για να μη φερθείς κατόπιν σαν ανόητος.

Πυθαγόρας

Το να μάθεις τη βαθύτερη σκέψη ενός άλλου, είναι κάτι δύσκολο.

Θέογνις

Το καθετί ας το επιχειρείς αργά και αφού το σκεφτείς πιο πριν καλά. Ό,τι όμως αρχίσεις μια φορά, προχώρα το με σταθερότητα.

Βίας

Είναι ανίσχυρη η σκέψη όταν παίρνει λαθεμένες κατευθύνσεις. Το χειρότερο ελάττωμα είναι το να καλλωπίζει κάποιος τα διανοήματά του.

Αισχύλος

Ο άνθρωπος που συσσωρεύει σκέψεις επί σκέψεων, απομακρύνεται από το σκοπό του. Γιατί η έλευση της μιας έρχεται και εξασθενίζει την προσπάθεια της άλλης σκέψης του.

Δάντης

Με περίσκεψη κάνε τα πάντα και χωρίς αυτήν τίποτε ας μην κάνεις. Και για ό,τι κάνεις, ας μη μετανιώσεις υστερότερα.

Βίβλος

Μη φροντίζετε να φτιασιδώνετε τη σκέψη σας με πολλά καλλυπτικά. Μην είστε φλύαροι και μην ανακατεύετε τον εαυτό σας πάντοτε μέσα σε όλα.

Μάρκος Αυρήλιος

Η ακρίβεια της σκέψης και η ακρίβεια της έκφρασης είναι δύο έννοιες στενά συνυφασμένες μεταξύ τους.

Ντιντερώ

Οι μεγάλες σκέψεις, όπως και τα μεγάλα έργα, δεν έχουν την ανάγκη μιας κάποιας σάλπιγγας.

Μπέλεϋ

Η διαύγεια της σκέψης αποτελεί έμβλημα της αγνότητας στον καθαρά διανοητικό τομέα.

Άντισσον

Οι πονηρές σκέψεις ωριμάζουν γρήγορα σε πονηρές πράξεις.

Ρηντ

Η νύκτα αποτελεί τη φωτεινή ημέρα για τη σκέψη των πνευματικών ανθρώπων.

Λαμαρτίνος

Η σκέψη πολλές φορές μας θερμαίνει περισσότερο και από τη φωτιά.

Λονγκεφέλλου

Όποιος συνοδεύεται από σκέψεις ευγενείς, δεν είναι ποτέ μόνος του στο δρόμο της ζωής.

Η σκέψη είναι μια πνοή. Αλλά η πνοή ετούτη συγκλονίζει ολόκληρη την Οικουμένη.

Βίκτωρ Ουγκώ

Παρακαλούμε τους συνδρομητές του περιοδικού ΙΛΙΣΟΣ να μεριμνούν τακτικά για την εξόφληση της ετήσιας συνδρομής τους, η οποία ανέρχεται στο ποσό των 15ευρώ (Δηλαδή 4 τεύχη ετησίως συν ταχυδρομικά έξοδα). Αν διαμένετε στην επαρχία, μπορείτε να επικοινωνείτε με τους κατά τόπους αντιπροσώπους μας.

ΠΕΡΙ ΚΑΚΟΥ

Μαρία Στρατιδάκη

(Θεοσοφική ομάδα μελέτης ΜΙΝΩΣ, Κρήτη)

Το κακό είναι παρέκκλιση από την πορεία, από το σκοπό, από την φύση, από την αιτία, από την αρχή, από το τέλος, από το όριο, από τη βούληση και από την υπόσταση. Το κακό είναι στέρηση και έλλειψη, ασθένεια και ασυμμετρία, αμαρτία και απουσία σκοπού και ομορφιάς, έλλειψη ζωής δίχως νου και δίχως λογική. Είναι ατελές, αθεμελίωτο, αναίτιο, άγονο, ανενεργό και αδρανές, άτακτο, ανόμοιο, άπειρο, σκοτεινό και χωρίς ουσία. Και αυτό, μηδαμώς μηδαμή μηδέν ον, εντελώς και παντοιοτρόπως ανύπαρκτο...

ΤΟ ΚΑΚΟ ΕΙΝΑΙ ΑΝΥΠΑΡΚΤΟ, κατά τον Διονύσιο Αρεοπαγίτη. Και για εμάς; Όλα αυτά που βιώνουμε, που μας βασανίζουν, που κάνουν τη ζωή μας κόλαση, όλο αυτό που υπάρχει γύρω μας, η αγωνία, η δυστυχία, ο θάνατος, οι απώλειες; Το κακό που καθημερινά βουλιάζουμε; Είναι ανύπαρκτο; Είναι ψευδαισθηση; Το κακό, συνεχίζει ο Διονύσιος, είναι αδυναμία και έλλειψη αγαθού. Είναι έλλειψη σθένους και έλλειψη γνώσης, ή της αληθινής γνώσης, ή της πίστης, ή της έφεσης, ή της διάπραξης του αγαθού. Υπάρχει μόνο ως μορφή δράσης και όχι ως αυθύπαρκτη οντότητα. Δεν αποτελεί την αιτία καμίας ύπαρξης ή γένεσης. Διότι το αίτιο των πάντων (άρα και των κακών αρχή και τέλος) είναι το Αγαθό.

Η Υπερτέλεια αγαθότητα είναι παντού παρούσα, διαπνέει όλα τα όντα και εκείνα ανάλογα με τη δυνατότητά τους μετέχουν σε αυτήν. Κάποια ολοκληρωτικά και είναι απολύτως αγαθά όντα, κάποια λιγότερο, κάποια ελάχιστα και άλλα καθόλου. Αυτό που με κανένα τρόπο δεν μετέχει στο αγαθό, πουθενά και με κανένα τρόπο δεν υπήρξε, ούτε υπάρχει ούτε θα υπάρξει. Άρα το κακό, ως μη μετέχον του αγαθού, είναι ανύπαρκτο. Και εμείς οι άνθρωποι, μετέχουμε ή όχι; Εμείς που κάνουμε χιλιάδες κακά καθημερινά, πού ανήκουμε; Στο καλό, μετέχοντας του αγαθού, ή οδεύουμε στην ανυπαρξία; Το κακό, επιμένει ο Διονύσιος, δεν μπορεί να υπάρχει μέσα στα όντα, γιατί τα όντα

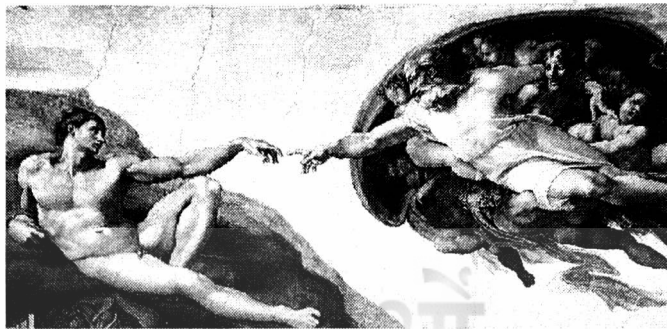
είναι δημιουργήματα του ύψιστου αγαθού. Δεν είναι αυθύπαρκτο, γιατί τότε θα λέγαμε ότι το δημιούργησε ο Θεός. Κακό λοιπόν είναι η αδυναμία μας να πράξουμε το καλό. Είναι η απόστασή μας από το καλό. Είναι η αποτυχία μας να μεταλάβουμε του αγαθού που μας δημιούργησε και ευρίσκεται παντού γύρω και μέσα μας.

Ομολογώ πως όταν αποφάσισα να διαπραγματευτώ το ζήτημα του κακού, είχα μέσα μου την ιδέα να το ορίσω, να το περιγράψω και να το διερευνήσω μόνο του σαν χωριστή έννοια ή κατάσταση. Μετά από αρκετή σκέψη προβληματισμού και λίγη έρευνα, διαπίστωσα πως το κακό δεν ορίζεται μόνο του, δεν υπάρχει παρά μόνο σε σύγκριση με το καλό. Το κακό δεν υφίσταται ως οντότητα ή ως κάτι που μπορεί να σταθεί, να οριοθετηθεί και να περιγραφεί αυτόνομα. Αρχικά με ενόχλησε η διαπίστωση ότι το περιλαμβάνουμε στο κατάλογο των αντιθέτων εννοιών και μάλιστα ψηλά, γιατί θεωρούσα ότι ο δυϊσμός είναι χαρακτηριστικό μόνο του φυσικού κόσμου και περιγράφει μόνο ό,τι μπορεί να μετρηθεί με γνώμονα και διαβήτη.

Θεωρούσα ότι έννοιες όπως το καλό και το κακό, η ελευθερία, η αγάπη ή το μίσος, δεν μπαίνουν στη ζυγαριά των φυσικών επιστημών που μετρούν το μακρύ, το κοντό, το ζεστό ή το κρύο. Θεωρούσα ότι όλες αυτές οι αφηρημένες έννοιες βρίσκονται σε άλλο επίπεδο, ότι πρέπει να τις διερευνήσουμε από άλλη οπτική και να μην τις μπερδεύουμε με τα Νευτώνεια μεγέθη. Όσοπου αντελήφθην το λάθος στο οποίο ο άνθρωπος πέφτει πολλούς αιώνες.

Επειδή είναι αδύνατο να περιγράψουμε την ύπαρξη, επειδή είναι αδύνατο να την κατανοήσουμε μέσω των πέντε αισθήσεών μας, την κατακερματίζουμε, την κόβουμε σε κομμάτια. Αδυνατούμε να βιώσουμε την ολότητα στην πραγματική της διάσταση, άρα επινοούμε τη χωριστικότητα, τη διαίρεση, τον κατακερματισμό για να την περιγράψουμε, για να καταλάβουμε τον κόσμο γύρω μας, για να περιγράψουμε αυτά που μας συμβαίνουν, τα καλά και τα κακά, και τελικώς αυτό είναι η ρίζα όλων των κακών. Η αδυναμία μας να συνειδητοποιήσουμε την ενότητα των πάντων, δημιουργεί αυτό που όλοι μας ή καθένας χωριστά ονομάζει ή βιώνει σαν κακό.

Για να οριοθετηθεί ο άνθρωπος το κακό, να δικαιολογήσει εν γένει αυτά που δεν του αρέσουν, τον ξεβολεύουν, τον φοβίζουν, τον δυσσαρεστούν, τον πονούν, είναι αναγκασμένος να θεσπίσει μονάδες μέτρησης. Δηλαδή, να διαιρέσει και να κατηγοριοποιήσει την ίδια την ύπαρξη. Να επινοήσει την έννοια της χωριστικότητας και

των αντιθέτων. Επινόησε ακόμα και αντίπαλο του Θεού προκειμένου να κατανοήσει το ακατανόητο!! Έχει ειπωθεί

στο παρελθόν ότι το καλό αντιπαλεύει το κακό σε αγώνα με στόχο τη νίκη. Το καλό δεν μπορεί να παλεύει με τον εαυτό του, απλά επειδή το κακό είναι το λιγότερο καλό. Δεν υπάρχει δυϊσμός στην ύπαρξη. Είναι ενιαία και αδιαίρετη και η φύση της είναι απλά Αγαθή.

Εκείνο που θα έπρεπε ίσως να επανεξετάσουμε, είναι μήπως αυτό που εμείς εισπράττουμε σαν πόνο, αδικία, θλίψη, δυσκολίες, ή απώλειες, είναι εφαρμογή των νόμων της ύπαρξης, τους οποίους εμείς απλώς αγνοούμε ή και συχνά παραβαίνουμε συνειδητά ή ασυνειδητά. Μήπως το κακό, έτσι όπως το βιώνουμε, δεν είναι παρά εργαλείο με το οποίο διορθώνεται το μηχάνημα, η σμίλη που λαξεύει την πέτρα για να αναδείξει το αριστούργημα, να δημιουργήσει το έργο τέχνης; Το κακό άρα είναι μια επιλογή που οφείλεται στην άγνοια;

«Πάτερ άφες αυτοίς, ου γαρ είδασι τι ποιούσι...». Ου γαρ είδασι, γιατί αν γνώριζαν την αλήθεια, αν γνώριζαν τη φύση του όντος, το νόμο της δικαιοσύνης, της ανταπόδοσης, αν γνώριζαν το Θείο Σχέδιο, τον εαυτό τους και την Θεία εκπόρευση που τους ζωογονεί, θα έπρατταν όπως έπραξαν; Θα υπήρχε ανάγκη να οργανωθεί όλο αυτό το σχέδιο διάσωσης της ανθρωπότητας, με τον ερχομό του θεϊκού απεσταλμένου και τη θυσία του, αν οι άνθρωποι ευρισκόταν στο επίπεδο εκείνο της κατανόησης της θείας προέλευσης, της ουσίας και της πορείας τους;

Ουδείς κακός, είχε πει πριν πεντακόσια χρόνια ένας άλλος γίγαντας του πνεύματος. Η φύση του ανθρώπου είναι θεία. Κανείς εθελουσίως, γνωρίζοντας την αλήθεια, δεν μπορεί να πράξει το κακό. Όλοι γνωρίζουμε την τύχη του συγκεκριμένου σοφού. Το ερώτημα είναι, γιατί; Πραγματική κακία και διάθεση εκδίκησης ή αβυσσαλέα άγνοια και αδυναμία της κατανόησης της ουσίας όσων ο Σωκράτης δίδασκε από τότε; Αδυναμία κατανόησης της ύπαρξης; Συ-

νειδητές πράξεις ή οδηγημένες από έλλειψη συνειδητότητας. Έλλειψη γνώσης του εαυτού μας, άρα και του Θεού!!

Το κακό εν κατακλείδι προκαλείται:

1. Από λήθη της θεικής μας καταγωγής. Όταν ο άνθρωπος αποφάσισε να δαγκώσει το μήλο, δηλαδή να αποκτήσει γνώση μέσω της εμπειρίας με την κάθοδό του στην ύλη, δεν έχασε τις ιδιότητες που διέθετε όσο ευρισκόταν σε αμιγώς πνευματική κατάσταση. Δεν έχασε αλλά ξέχασε!

2. Προκαλείται από άγνοια των νόμων της ύπαρξης. Του νόμου της ελευθερίας, της αγάπης, της εξέλιξης, της δικαιοσύνης και φυσικά της ανταπόδοσης.

3. Προκαλείται από λανθασμένη χρήση των ενεργειών, αρνητικές σκέψεις, αρνητικά συναισθήματα, αρνητικές δράσεις.

4. Από αδυναμία να πράξουμε το καλό, αν και το γνωρίζουμε. Ε..., άνθρωπος είμαι κι εγώ!

5. Προκαλείται τέλος από πράγματι κακές φύσεις, οι οποίες επιθυμούν την κυριαρχία του κακού απολύτως συνειδητά, αλλά ευτυχώς αυτές είναι ελάχιστες.

Το καλό και το κακό είναι έννοιες καταγραμμένες μέσα μας από καταβολής κόσμου. Όμως τι είναι καλό και κακό, είναι καθαρά δική μας επιλογή. Υπήρξαν φορές που για την ίδια πράξη ένας άνθρωπος τιμήθηκε και ένας άλλος φυλακίστηκε. Το ζητούμενο στο ανθρώπινο γένος είναι να κατανοήσει τι είναι καλό για την ανθρωπότητα γενικά και όχι τι συμφέρει ένα μόνο άτομο σε μια δεδομένη στιγμή. Παραδέχομαι ότι οι συνθήκες είναι αυτές που προσδιορίζουν την έννοια του καλού και του κακού, αλλά γνωρίζω επίσης ότι τις συνθήκες τις δημιουργεί ο δικός μας τρόπος σκέψης.

Ο τρόπος που σκεπτόμαστε είναι αυτός που καθορίζει και τον τρόπο που δρούμε, γιατί μέσα από τις διεργασίες της σκέψης γεννιούνται όλα όσα συμβαίνουν. Το περιβάλλον για τους άλλους είμαστε πάλι εμείς και η σκέψη μας είναι ο μετατροπέας, που αντλεί στοιχεία από τον ωκεανό και τα συνθέτει δημιουργώντας κόσμους. Αυτός είναι που σκέπτεται, που προκαλεί ανάλογα την κοσμική σκέψη και μεταφέρει από τον κόσμο των ιδεών ενέργεια, που την μεταφράζει ανάλογα με το επίπεδο εξέλιξής του μορφοποιώντας την σύμφωνα με την κατανόηση της συνειδητότητας που διαθέτει. Και εδώ θα ήθελα να ρίξουμε μια ματιά στο αόρατο κακό, το μεταφυσικό κακό που καταδυναστεύει εκατομμύρια ανθρώπους από την

αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Θα ήθελα να μιλήσουμε για την έννοια του διαβόλου, έτσι όπως την αντιλαμβανόμαστε ή όχι. Η ύπαρξή του είναι η απόδειξη της θειικής προέλευσης του ανθρώπου. Ο διάβολος είναι καθαρά ανθρώπινο δημιούργημα. Δεν τον δημιούργησε ο Θεός αλλά το θεικό τμήμα του ανθρώπου. Είναι απόδειξη της τεράστιας δύναμης που διαθέτει ο άνθρωπος. Απόδειξη πως έχει πλαστεί κατ' εικόνα και μπορεί ο ίδιος να δημιουργήσει. Απόδειξη επίσης της άγνοιας, ή μάλλον της λήθης της καταγωγής του, γιατί αν θυμόταν, δεν θα δημιουργούσε δαίμονες αλλά αγαθές πράξεις, ...θεούς.

Η ύπαρξη του διαβόλου έτσι όπως τον εννοούμε σήμερα, οφείλεται σε πολλούς παράγοντες. Αρχικά το κατεστημένο και το ιερατείο της εποχής του Ιουδαϊσμού και των πρώτων χριστιανικών χρόνων, απέδιδαν ότι δεν τους άρεσε σε έργο του. Συνεχώς υπενθύμιζαν στους πιστούς την ύπαρξη κάποιου που αντιμάχεται αόρατα το ανθρώπινο γένος, για να το παρασύρει σε πράξεις αντίθετες με το θέλημα του Θεού. Ότι οι άνθρωποι που θα υποκύψουν στον πειρασμό που δημιουργεί αυτός ο αόρατος εχθρός τους, θα υποστούν μια τρομερή μεταθανάτια τιμωρία. Θα πάνε σε κάποια κόλαση και έτσι θα υπάρχει κλαυθμός, οδύνη, τριγμός οδόντων και κάποιο πυρ εξώτερο, το οποίο με αφέλεια η λαϊκή θεολογία απέδωσε με την έννοια της υλικής φωτιάς.

Στη συνέχεια αυτές οι δύο θρησκείες, με έντεχνο τρόπο σπείρανε τον τρόμο στις ψυχές των πιστών τους, προσθέτοντας μεγαλύτερες τιμωρίες στην κόλαση όπου αντί να ζουν οι πιστοί με μηνύματα αγάπης, ζούσαν με μηνύματα φόβου. Η συνεχής υπενθύμιση του διαβόλου από τη μια μεριά που αντιμάχεται αόρατα το ανθρώπινο γένος, ο συνεχής φόβος που ένιωθαν οι αδαείς και αγράμματοι, και από την άλλη η τάση μας να αποφεύγουμε τις ευθύνες και να τις εναποθέτουμε στον όποιο κακό όφη που μας εξαπατά, δημιούργησαν ένα εγρηγορός. Δηλαδή ένα δονητικό παράγωγο, μια τερατώδη σκεπτομορφή. Έτσι φθάνουμε στο ζήτημα αν υπάρχει κάποιος διάβολος όπως τον φανταζόμαστε σήμερα.

Η απάντηση είναι πως αυτό που υπάρχει είναι καθαρά ανθρώπινο δημιούργημα, που στην κυριολεξία δεν είχε κανένα λόγο ύπαρξης. Είναι ένα πραγματικό ον το οποίο δημιούργησε η άγνοια, ο φόβος και τα τεράστια ποσά ενέργειας που του χορηγήσαμε με το να τον σκεπτόμαστε, να τον φοβόμαστε, να τον επικαλούμαστε αλλά και να τον εξορκίζουμε. Είναι δημιούργημα της ανθρώπινης συνε-

δητότητας, η οποία κατ' εικόνα έπλασε αυτό που την εξέφραζε και της άρμοζε τον καιρό εκείνο. Γέννημα, θρέμμα της ανθρωπίνης μοχθηρίας και του εγωισμού.

Τον 1ο αιώνα μΧ, όταν τα αρχαία μυστήρια είχαν εκπέσει, λατρευόντουσαν θεότητες που είχαν σχέση με την ύλη και τις σαρκικές απολαύσεις. Μέσα σε αυτούς ήταν οι σάτυροι, ο θεός των βουσκών Πάνας, που όλοι είχαν εκπέσει από τι συμβολική τους έννοια και τότε τους αποδόθηκε η προστασία των οργίων. Σύμφωνα με την παράδοση, ο Πάνας μπορούσε να παρουσιαστεί παίρνοντας μια τρομερή μορφή και να προκαλέσει έναν πολύ μεγάλο φόβο (πανικό).

Οι πρώτοι Χριστιανοί έτρεφαν πραγματική απέχθεια για τον τραγόμορφο κερασφόρο θεό. Ο Πάνας λοιπόν συγκέντρωνε όλα τα στοιχεία που μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα τερατόμορφο και κακό εγρηγορός, το οποίο δυστυχώς θα τρεφόταν μόνο με αίμα από τις θυσίες ζώων αλλά και με μια ενέργεια ακόμη ισχυρότερη. Τη σεξουαλική ενέργεια που δεν διοχετεύονταν κάτω από την προστατευτική ασπίδα της αγάπης αλλά κάτω από το δίκικο μαχαίρι του πανσεξουαλισμού και της διαστροφής.

Ιδού λοιπόν ο σημερινός αντίπαλος του Θεού. Ένα εγρηγορός, μια σκεπτομορφή, ένα ημισυνειδητό ον ταϊσμένο με αίμα, φόβο, ψευδαισθήσεις, άγνοια και σεξουαλική ενέργεια. Εμείς φτιά-

ξαμε την κατάλληλη σκεπτομορφή για να καταπιέσουμε τους συνανθρώπους μας. Να δικαιολογήσουμε αυτά που δεν καταλαβαίναμε. Να δικαιολογήσουμε τις επιλογές μας, να αποποιηθούμε τις ευθύνες μας. Γιατί αν δεχθούμε ότι ο διάβολος είναι αυτός που δημιουργεί την αρνητικότητα και όχι οι δικές μας σκέψεις, εθελουφλούμε, πλανώμεθα οικτρά και απέχουμε του Αγαθού.

Επιστρέφοντας στον Διονύσιο Αρεοπαγίτη, βεβαιωνόμαστε ότι το κακό δεν υπάρχει μέσα στην ύλη, γιατί η ύλη μετέχει στη δημι-

ουργία, την ομορφιά, την τάξη και τα είδη. Γεννά και τρέφει τη φύση. Πώς να είναι κακή; Το κακό δεν υπάρχει μέσα στο σώμα. Το αίτιο του κακού στην ψυχή δεν είναι το σώμα. Απόδειξη ότι η κακία μπορεί να υποβόσκει και χωρίς υλικό σώμα, όπως συμβαίνει με τους δαίμονες. Η δημιουργία δεν είναι κακή. Ως κακία της φύσεως ορίζεται το να μην μπορεί η φύση να εκτελεί όσα συμφωνούν με τον εαυτό της και το να της στερούν αυτή τη λειτουργία. Για τον δαίμονα, κακό είναι η παρέκκλιση από τον αγαθόμορφο νου. Κακό για την ψυχή είναι η παρέκκλιση από την λογική. Κακό για το σώμα είναι η παρέκκλιση από τη φύση.

Θα προσθέσω ότι κακό για τον άνθρωπο είναι η παρέκκλιση από την ισορροπία, την ειρήνη του νου και της ψυχής του, η παρέκκλιση από αυτό που εκείνος θεωρεί ευτυχία. Κακό για τον άνθρωπο είναι να μην κάνει αυτό που πραγματικά επιθυμεί και ακόμη περισσότερο, να μην γνωρίζει καν τι επιθυμεί. Γιατί είμαστε τα μόνα όντα στον πλανήτη μας που, με την τότε δημιουργική μας φαντασία, κάναμε να εκδηλωθούν κόσμοι μέσα στους οποίους φέραμε σε ύπαρξη εμάς τους ίδιους. Φανταστήκαμε μορφές που πάντα υπήρχαν. Κατανοήσαμε ότι είχαμε μέσα μας τη γνώση και ότι η άγνοια ήταν επιλογή. Δημιουργήσαμε τον πόνο και την ευτυχία όταν επιλέξαμε την άγνοια και ταξιδέψαμε σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Η κατάσταση όμως που πάντα θα αναζητούμε και που ποτέ δεν θα ξεχάσουμε, είναι εκείνη της βαθιάς κατανόησης όλων των επιπέδων ύπαρξης, που καταγράψαμε μέσα μας με ανεξίτηλα γράμματα, μαζί με τους νόμους και τις αρχές που διέπουν τους εκδηλωμένους κόσμους, έτσι ώστε να θυμόμαστε πάντα την ύψιστη καταγωγή μας. Η εξέλιξη του ανθρώπου εκδηλώνεται με χαρά, ακτινοβολία, ενεργητική αγάπη, ανάδυση έμφυτης σοφίας, όπου κανείς αναλαμβάνει προσωπική ευθύνη για τη δική του ζωή και συμμετέχει στη συλλογική ευθύνη για τον κόσμο. Χωρίς ενοχές και την απειλή ενός τιμωρού, δημιουργού Θεού. Χωρίς τυφλή πίστη σε ένα δόγμα, αλλά με μια ώριμη απόφαση αυτοβελτίωσης προς όφελος όλων. Ο νους μας εμπεριέχει τα πάντα. Είναι απεριόριστος και ανεξάντλητα δημιουργικός. Αυτό που χρειάζεται να μάθουμε είναι να ζούμε στο τώρα, στη φευγαλέα αεικίνητη στιγμή. Ούτε στο πριν ούτε στο μετά. Το παρελθόν πέρασε, το μέλλον δεν υπάρχει. Εμείς το δημιουργούμε. Τώρα!

Η πρώτη έκφραση του νεογέννητου ανθρώπου είναι κραυγή μεγάλης. Κλάμα και οδυρμός. Και αν δεν κλάψει το μωρό, ανησυχούν

οι γιατροί και του δίνουν και ένα μπατσάκι στα πεινά. Ο άνθρωπος πρέπει να κλάψει για να δηλώσει την παρουσία του σε αυτό τον κόσμο. Κλαίει γιατί κρυώνει, πεινά, διψά, πονά, νιώθει αδύναμος, νιώθει άβολα εν γένει. «Το κακό» γεννιέται μαζί του και τον συνοδεύει για πολύ. Συχνά έως το θάνατό του. Και ενώ με τον πιο σαφή τρόπο δηλώνει πόσο υποφέρει, ακούγεται η σκληρή δήλωση της γιαγιάς θεάς που ξέρει, γιατί έχει μεγαλώσει τέσσερα παιδιά και έξη εγγόνια. Δεν είναι τίποτα. Πονάκια στην κοιλιά έχει, βγάζει δόντια, δώσε του ένα ξερό κομμάτι ψωμί κλπ. Εγώ υποφέρω και ο θεός με παρηγορεί με ξεροκόμματα. Ωμέ! Βιώνω την καταστροφή και αυτός που ξέρει, χαμογελά με συμπάθεια και μου λέει ότι έτσι μεγαλώνω.

Μα αγάπη είναι αυτή; Πράγματι με αγαπά ειλικρινά ή με κοροϊδεύει η γιαγιά; Μπορεί να μου απαλύνει τον πόνο, ή σκοτεινές δυνάμεις κρύβονται πίσω της και αντιπαλεύουν την υγεία μου, την ευτυχία μου, το καλό μου; Ερωτήματα που θα συνοδεύουν πολύ τον άνθρωπο, συχνά έως το θάνατό του. Γιατί όσο μεγαλώνει, τόσο μεταβάλλονται οι εστίες του πόνου και οι αιτίες της δυστυχίας του.... Πόνος και κόπος, μόχθος και αγωνία και ανημποριά, και πολλά άλλα δυσάρεστα τα καλούδια που κουβαλάμε στο σακούλι της πορείας μας σε τούτο το βίο. Κακό, πολύ κακό. Τόνοι τα μελάνια που χύθηκαν ανά τους αιώνες για να εξηγήσουν το φαινόμενο, και δεκάδες οι σοφοί που έσκυψαν με παρηγορία επάνω σε τούτο το τεράστιο ζήτημα, από την αρχαιότητα ήδη. Διαφωνίες και συγκρούσεις και κορώνες λόγιες...

Όσπου έρχεται η Παλαιά Διαθήκη και απαντάει καθαρά στο ερώτημα. Πληρώνουμε λένε το προπατορικό αμάρτημα!! Εμείς φταίμε κύριοι. Οι άνθρωποι. Ο Αδάμ που ήθελε μήλο, η Εύα η ευκολόπιστη, ο πονηρός όφις, ο κακός διάβολος που μας ξεβόλεψε από τους παραδείσους. Υπάγετε, και στο εξής με πόνους, κόπους και βάσανα θα ζήτε, αναφωνεί ο Κύριος. Και να ουρλιάζει ο άνθρωπος όταν γεννιέται στο μαιευτήριο! Και να πάλι η άπονη γιαγιά. Μην το σηκώνεις, θα κακομάθει. Άστο να κλάψει να δυναμώσουν τα πνευμόνια του. Ίδιος ο διάβολος αυτή η γυναίκα...!

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ

(Περιοδικό *Theosophy Ezin*, Οκτώβριος 2010)

Όλοι οι άγιοι και οι γιόγκι θα πρέπει να είχαν υποστεί απίστευτες δοκιμασίες ενόσω προσπαθούσαν να υποτάξουν την κατώτερη φύση τους στην ανώτερη. Ο άνθρωπος δεν αντιλαμβάνεται μέχρι ποίου βαθμού κυβερνάται η ζωή του από τις ιδιοτροπίες της κατώτερης φύσης του, παρά μόνο όταν αρχίσει την προσπάθειά να ανυψώσει τη συνείδησή του και να ζήσει ως ψυχή. Όσον αφορά στην διαφθορά της ανθρώπινης προσωπικότητας, πολλοί πιστεύουν ότι είναι τόσο αγνοί και δίκαιοι, ή ότι η θρησκεία τους, η φιλοσοφία τους ή οι σκοποί τους είναι τόσο θαυμαστοί, ώστε δεν υπάρχει πιθανότητα να λαθεύουν. Ωστόσο, η αλήθεια είναι πως ο κατώτερος νους μας αναζητά κάθε ευκαιρία για αυτό-έπαρση, και το πνευματικό μονοπάτι είναι γεμάτο από τέτοιου είδους παγίδες.

Οι Διδάσκαλοι, οι άγιοι και γιόγκι τονίζουν με έμφαση τη σπουδαιότητα της αγνότητας. Η λέξη αυτή σήμερα δεν χρησιμοποιείται τόσο συχνά στην πνευματική ορολογία, κι εντούτοις είναι ιδιαίτερος σημαντική όπως ήταν πάντοτε. Η αγνότητα σε αυτό το κείμενο αφορά την καθαρότητα των δονήσεων σε φυσικό, συναισθηματικό και νοητικό επίπεδο. Έχει έννοια επιστημονική και όχι θρησκευτική. Σε κανένα άλλο τομέα της ζωής δεν δοκιμάζεται περισσότερο η αγνότητα του ατόμου και το σθένος του χαρακτήρα του, από όσο όταν βρίσκεται σε θέση ισχύος. Η πνευματική ατραπός είναι εξίσου οδός ισχύος. Όχι σε υλικό επίπεδο αλλά σε πνευματικό. Είναι η ισχύς της Ελευθερίας και της Αγάπης.

Ο Μάϊστερ Έκχαρτ έλεγε για την πνευματική επαγρύπνηση ότι:

«Κανένα έργο δεν εκτελείται τόσο ορθά, τόσο πετυχημένα, και κανείς άνθρωπος δεν είναι ποτέ τόσο ελεύθερος και τόσο βέβαιος για τις πράξεις του, ώστε να μπορεί να επιτρέψει στο νου του να αναπαυθεί ή να αποκοιμηθεί. Αλλά οφείλει με τη διπλή του δύναμη, τη διάνοια και τη θέληση, να ανυψώνει συνεχώς τον εαυτό του φθάνοντας στο αποκορύφωμά του, και να τον διαφυλάττει πάντοτε απέναντι σε καθετί δαιμονικό, υποκειμενικό και αντικειμενικό. Τοιούτοτρόπως ποτέ δεν θα χάσει τίποτε αλλά πάντοτε θα προοδεύει πνευματικά με τον καλύτερο τρόπο».

Η προσευχή της καρδιάς στον Ησυχασμό και τον Σουφισμό

Ιωάννης Παπανικολάου

Στοά ΚΑΒΕΙΡΟΣ, Αλεξανδρούπολη

*Το κύπελλο που αποκαλύπτει τον κόσμο
είναι η καρδιά του τέλειου ανθρώπου.*

*Ο καθρέπτης που αποκαλύπτει την Αλήθεια
είναι στην πραγματικότητα αυτή η καρδιά.*

Η καρδιά είναι το ταμείο των θησαυρών των Θείων Μυστηρίων.

*Ό,τι κι αν αναζητάς στους δυο κόσμους,
ρώτησε την καρδιά σου και θα το αποκτήσεις.*

Από το βιβλίο "Σαρχ-ί γκουλσαν-ί ραζ" του Σαμς αλ-Ντιν Λαχίτζι.

Ένα παράδοξο γεγονός που παρατηρείται στις σύγχρονες επιστημονικές ενασχολήσεις στο χώρο της θρησκείας, είναι το ότι, παρόλο που υπάρχει τόσο μεγάλο ενδιαφέρον στην εποχή μας για τον διάλογο μεταξύ του Χριστιανισμού και του Ισλάμ, και μολονότι εμφανίσθηκαν τόσα πολλά συγγράμματα σχετικά με αυτό το ζήτημα, κατά την διάρκεια των τελευταίων λίγων δεκαετιών έχει αποδοθεί σχετικά μικρή σημασία στις εσωτερικές διαστάσεις αυτών των θρησκειών, ως μέσα για την αμοιβαία προσέγγισή τους.¹

Ακόμα λιγότερα έχουν γραφτεί για τις σημαντικές ομοιότητες μεταξύ της Ησυχαστικής παράδοσης και του Σουφισμού, που η καθεμιά τους βρίσκεται στην καρδιά της θρησκείας, από το έδαφος της οποίας έχει ανθήσει.² Ίσως όμως αυτή η σπανιότητα υλικού πάνω σε ένα τόσο κρίσιμο θέμα, δεν θα έπρεπε να μας εκπλήττει. Θα έπρεπε να τη δούμε σαν τη φυσική συνέπεια του οικουμενισμού εκείνης της μορφής, που είναι πρόθυμος να θυσιάσει τον ουρανό για χάρη μιας απατηλής επίγειας ειρήνης και ο οποίος ασχολείται με την επιφάνεια των πίστεων και των δοξασιών, αναζητώντας κοινούς παράγοντες αντί να ερευνά εξαντλητικά το βάθος ή την εσωτερική ουσία των θρησκευτικών πεποιθήσεων, των συμβόλων, των γλωσσών και των πράξεων, όπου και μόνον μπορεί κανείς να ανακαλύψει κοινές αρχές και αλήθειες, που τις συμμαρμίζουν όλες οι θρησκείες.

Ο Ησυχασμός είναι η επιστήμη της προσευχής, ή πιο συγκεκριμένα, της προσευχής της καρδιάς, που καλλιεργείται μέσα στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Οι πρακτικές του Ησυχασμού ανατρέχουν στον Χριστό, ενώ αυτή η παράδοση διαθέτει μια αδιάκοπη προφορική διδασκαλία, η οποία διατυπώθηκε σταδιακά και διαμορφώθηκε από τον 11^ο μέχρι τον 14^ο αιώνα χάρη σε διδασκάλους όπως ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος, ο Νικηφόρος Μοναχός και ο Γρηγόριος ο Σιναΐτης, ο οποίος εδραίωσε την Ησυχασμό στο Όρος Άθως.³ Όσο για το Σουφισμό, και αυτός βασίζεται σε μια προφορική παράδοση που ανατρέχει στον Προφήτη του Ισλάμ, μια παράδοση της οποίας η διατύπωση των αρχών με μεγαλύτερη σαφήνεια ξεκίνησε δύο ή τρεις αιώνες περίπου μετά την γέννηση του Ισλάμ, από πρώιμους διδασκάλους όπως ο Μπαγιαζίντ αλ-Μπασταμί και ο Τζουναϊντ, και η οποία αποκρυσταλλώθηκε στα Σουφικά τάγματα μέχρι τον πέμπτο αιώνα του Ισλάμ.⁴

Η αξιοσημείωτη ομοιότητα μεταξύ του Σουφισμού και του Ησυχασμού, όσον αφορά, ιδιαίτερα στην προσευχή της καρδιάς, δεν οφείλεται σε ιστορικά δάνεια, αλλά αφ' ενός μεν στη φύση της Χριστιανικής και της Ισλαμικής πνευματικότητας, αφ' ετέρου δε στη σύσταση του ανθρώπινου μικρόκοσμου. Η προσευχή που αναζωογονεί την καρδιά επενεργεί όχι σαν αποτέλεσμα ιστορικών επιδράσεων, αλλά εξ αιτίας της χάρις που εκπορεύεται από μια αποκάλυψη. Κατά παρόμοιο τρόπο, αυτή η χάρις δραστηριοποιεί και ζωοποιεί την καρδιά, επειδή αυτή είναι ο τόπος της θείας Παρουσίας και το κέντρο του μικρόκοσμου, το οποίο τον φέρνει σε επαφή με ανώτερα επίπεδα πραγματικότητας.

Η ομοιότης μεταξύ των Ησυχαστικών και των Σουφικών διδασκαλιών, που αναφέρονται στη φύση και στο νόημα της προσευχής της καρδιάς καθεαυτής, είναι χτυπητή. Ο Ιωάννης της Κλίμακος στην "Κλίμακα της Θείας Αναβάσεως" παροτρύνει: «Είθε να σας συνοδεύει και να είναι παρούσα σε κάθε σας πνοή, η ενθύμηση του Ιησού», ενώ ο Άγιος Διάδοχος της Φωτικής γράφει: «Αποκτούμε την εμπειρία της αληθινής χάρις όταν το σώμα είναι ξύπνιο ή, διαφορετικά, όταν κοντεύει να αποκοιμηθεί, και με την ένθερμη ενθύμηση του Θεού συνδεόμαστε άρρηκτα με την αγάπη του».⁵

Όσο για την ανάγκη της συνεχούς προσευχής, γράφει: «Αυτός που επιθυμεί να καθαρίσει την καρδιά του πρέπει να διατηρεί συνεχώς τη θερμή της με την άσκηση της μνήμης του Κυρίου Ιησού, καθιστώντας αυτή την άσκηση μοναδικό του μέλημα και ακατάπαυστο έργο. Εκείνοι που επιθυμούν να απελευθερωθούν από τη διαφθορά τους δεν πρέπει να προσεύχονται μόνο περιστασιακά, αλλά κάθε στιγμή. Πρέπει να αφοσιώνονται συνεχώς στην προσευχή, προσέχο-

ντας την διάνοιά τους, ακόμη και όταν βρίσκονται έξω από τόπους προσευχής. Όταν κάποιος προσπαθεί να καθαρίσει χρυσάφι και αφήσει την πυρά του φούρνου να λιγοστεύσει, έστω και για μια στιγμή, το υλικό που καθαρίζει θα σκληρυνθεί και πάλι. Έτσι και ένας άνθρωπος που ασκείται στην ενθύμηση του Θεού μόνον από

καιρό σε καιρό, χάνει αυτό που ελπίζει να κερδίσει με την προσευχή του, εξ αιτίας της έλλειψης συνέχειας. Το σημάδι εκείνου που αγαπά αληθινά την αγιότητα, είναι το ότι κατακαίει διαρκώς ό,τι είναι εγκόσμιο μέσα στην καρδιά του με την άσκηση της μνήμης του Θεού, έτσι ώστε σιγά-σιγά η

αμαρτία κατακαίεται εντελώς από το πυρ αυτής της ενθύμησης, και η ψυχή του ανακατά τη φυσική λαμπρότητα της που συνοδεύεται από ακόμα μεγαλύτερη δόξα».⁶

Στο Σουφισμό η ενθύμηση του ονόματος του Θεού (dhikr Allah) που είναι επίσης και η επίκληση του Ονόματός του, εφόσον dhikr σημαίνει ταυτόχρονα επίκληση, κάλεσμα και ενθύμηση, είναι η κεντρική μέθοδος της πνευματικής συνειδητοποίησης, η οποία βασιζέται στο Κοράνι και στην Hadith⁷. Το Κοράνι διακηρύσσει: «Να θυμάσαι (να επικαλείσαι) τον Κύριό σου ξανά και ξανά, να τον εξυμνείς με το χάραγμα της ημέρας και μέσα στο σκοτάδι της νύχτας» (3.40). Επίσης, «Ω εσείς που πιστεύετε, να θυμάστε (να επικαλείστε) το Θεό συνεχώς» (33.41), και «Θυμήσου (επικαλέσου) το Όνομα του Κυρίου σου και αφοσιώσου σε αυτόν με όλη την καρδιά σου». (73.8). Για την σχέση της επίκλησης με την καρδιά, το Κοράνι βεβαιώνει: «Οι καρδιές των πιστών αναπαύονται με την ενθύμηση (επίκληση) του Θεού. Πραγματικά, η καρδιά βρίσκει την ανάπαυσή της στην ενθύμηση του Αλλάχ» (13.28).

Εξάλλου, στα ρητά του Προφήτη υπάρχουν πολυάριθμες αναφορές στη σπουδαιότητα του dhikr και στη σχέση του με την καρδιά, όπως για παράδειγμα: «Υπάρχει ένας τρόπος να σιλωβώνεις όλα τα πράγματα και να απομακρύνεις τη σκουριά. Αυτό που εξευγενίζει την καρδιά είναι η επίκληση του Αλλάχ, και δεν υπάρχει άλλη πράξη που να απομακρύνει περισσότερο την τιμωρία του Αλλάχ από αυτή την επίκληση». Ο Σύντροφος ρώτησε: «Δεν είναι η μάχη ενάντια στους άπιστους ισάξια με την επίκληση αυτή;» Ο Προφήτης απάντησε: «Όχι, ούτε ακόμα κι αν πολεμάς μέχρι να συντριβεί το ξίφος σου»⁸.

Επίσης τα Σουφικά κείμενα είναι γεμάτα από τέτοιες αναφορές, συνήθως με υπαινικτική μορφή και με ένα τρόπο λιγότερο άμεσο από ό,τι στην «Φιλοκαλία», μολονότι υπάρχουν μερικά Σουφικά κείμενα όπως το Miftah al-falah του Ιμπν Ατά Αλλάχ αλ-Ισκανταρι⁹, που ασχολούνται ευθέως με το θέμα της επίκλησης και της προσευχής της καρδιάς. Η Ησυχαστική παράδοση και ο Σουφισμός συμμερίζονται την πίστη πως ο άνθρωπος οφείλει να ενθυμείται τον Θεό αδιάλειπτα και σε κάθε πνοή του¹⁰, πως αυτή η ενθύμηση δεν είναι τίποτε άλλο παρά η επίκληση του θείου Ονόματος, που αποκαλύπτεται ως μυστήριο, πως αυτή η προσευχή σχετίζεται με την καρδιά, που γίνεται κατανοητή στις πνευματικές της διαστάσεις, πως η εφαρμογή της επικλητικής μεθόδου πρέπει να βασίζεται στην καθοδήγηση ενός πνευματικού δασκάλου, που είναι γνώστης της τεχνικής της και ο οποίος συνοδεύει τη διδαχή της με κατάλληλες συμβουλές σχετικές με το διαλογισμό, την άσκηση των αρετών και με άλλα στοιχεία της πνευματικής ζωής.

Μολονότι στον Ησυχασμό γίνεται χρήση του ονόματος του Ιησού, ενώ στο Σουφισμό γίνεται επίκληση ενός από τα ονόματα του Αλλάχ, η διδασκαλία των δύο παραδόσεων σχετικά με τη σωστική δύναμη του θείου Ονόματος και με τις μεθόδους για την επίκλησή του, εμφανίζουν μιαν εντυπωσιακή ομοιότητα μαρτυρώντας τόσο την παγκοσμιότητα της επικλητικής μεθόδου, όσο και τις βαθιές μορφολογικές ομοιότητες μεταξύ ορισμένων πτυχών της Χριστιανικής και της Ισλαμικής πνευματικότητας.

Ένα παράδειγμα αυτής της αξιοσημείωτης ομοιότητας αποτελεί η διδαχή για την ίδια την καρδιά. Στον Ησυχασμό η καρδιά (η καρδιά)* είναι το κέντρο της ανθρώπινης ύπαρξης, η έδρα της νοημοσύνης και της βούλησης, μέσα στην οποία συγκλίνουν όλες οι δυνάμεις της ανθρώπινης ζωής. Η χάρη, επίσης, περνάει από την καρδιά σε όλα τα άλλα μέρη και στοιχεία του ανθρώπινου μικρόκοσμου.

Η ίδια διδασκαλία βρίσκεται στο Σουφισμό ο οποίος, ακολουθώντας τις διδασκαλίες του Κορανίου, ταυτίζει την καρδιά (al-qabb στα αραβικά, dil στα περσικά) με τη γνώση, καθώς επίσης με τη θέληση και την αγάπη, και ο οποίος, όπως ο Ησυχασμός, θεωρεί την καρδιά ως την έδρα του θείου, από την οποία εκπορεύεται η χάρη της παρουσίας του στην όλη ύπαρξη του ανθρώπου.¹¹ Αν μπορεί κανείς να μιλήσει για την εστία της διάνοιας (νους*, πνεύμα*, al-aql), αυτή είναι η καρδιά, γιατί ο άνθρωπος με την καρδιά μπορεί να γνωρίσει το Πνεύμα και να "διανοηθεί" τις ανώτερες πραγματικότητες. Όταν το πνεύμα εισχωρεί στην καρδιά ο άνθρωπος πνευματικοποιείται (πνευματικός*, ruhani) και με την καρδιά του είναι σε θέση να "δει" την πραγματικότητα όπως είναι. Γι αυτό το λόγο οι

Σούφι μιλούν για τον "οφθαλμό της καρδιάς" (ayn al-qalb ή chism-I dil) σαν το όργανο με το οποίο ο άνθρωπος μπορεί να δει αυτό που δεν μπορούν να δουν τα φυσικά μάτια.

Τόσο στον Ησυχασμό όσο και στο Σουφισμό, η πνευματική ατραπός αρχίζει υπό την καθοδήγηση ενός πνευματικού διδασκάλου και με μια αποστροφή από τον κόσμο, που εκδηλώνεται με μια πράξη μετάνοιας (επιστροφή*, tawbah).

Για να ακολουθήσει κανείς το μονοπάτι είναι αναγκαία και η ενάτηνση και η δράση, γιατί η μεν ενάτηνση (θεωρία*, alpazar) οδηγεί στο όραμα, η δε δράση (πράξις*, al-amal) καθιστά δυνατή την πραγμάτωση ή την σάρκωση του οράματος. Οι πνευματικοί διδάσκαλοι και του Ησυχασμού και του Σουφισμού δίνουν επανειλημμένα έμφαση στην ισορροπία που πρέπει να υπάρχει μεταξύ αυτών των δύο στοιχείων, και στην αναγκαιότητα και των δύο στην πνευματική ζωή.¹²

Τα ενδιαμέσα στάδια της ατραπού δεν είναι, εν τούτοις, κατ' ανάγκη, τα ίδια. Ακόμη και στα πλαίσια του Σουφισμού, τα στάδια της ατραπού έχουν απαριθμηθεί με διαφορετικούς τρόπους από διαφόρους διδασκάλους.¹³ Όσο για τον τελικό στόχο, η γαλήνη του Ησυχασμού μπορεί να συγκριθεί με την εκμηδένιση (al-fana) του Σουφισμού και η μέθεξι με το Θεό (θέωσις)* με την ένωση (wisal, tawhid). Εν τούτοις υπάρχει μια σημαντική διαφορά σε αυτό το στάδιο, όσον αφορά στο ερώτημα αν είναι δυνατή η επίτευξη της κατάστασης της ενώσεως σε αυτή τη ζωή.

Ενώ στον Ησυχασμό η θέωση είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί πλήρως στην επόμενη ζωή και μπορεί να προσεγγισθεί απλώς σε αυτή τη ζωή, διαμέσου της συνέργειας ή συνεργασίας μεταξύ Θεού και ανθρώπου, στο Σουφισμό η ένωση είναι δυνατή σε αυτή τη ζωή. Υπάρχουν Σούφι, οι οποίοι, ενόσω βρίσκονται σε αυτό τον κόσμο, έχουν ήδη διαβεί πέρα από την πύλη του θανάτου και της εκμηδένισης, και έχουν γευθεί ήδη την υπέρτατη κατάσταση της ένωσης ή ενότητας πριν εγκαταλείψουν το σώμα τους.

Εν τούτοις, παρ' όλη αυτή τη διαφορά, τόσο ο Ησυχασμός όσο και ο Σουφισμός τονίζουν τη σημασία της πνευματικοποίησης του σώματος. Σε αντίθεση με ορισμένα παρακλάδια του Χριστιανισμού, ο Ησυχασμός, όπως και το Ισλάμ γενικότερα και ειδικότερα ο Σουφισμός, βλέπει το σώμα ως ναό του πνεύματος και οι τεχνικές του, όπως και οι τεχνικές του Σουφισμού, επιφυλάσσουν θετικό ρόλο στο σώμα, που αποτελεί προέκταση της καρδιάς. Οι αναπνευστικές τεχνικές που σχετίζονται με την επίκληση και στις δύο παραδόσεις

συναρτώνται πολύ στενά με το ρόλο του στήθους και γενικότερα, του σώματος, όπως και ορισμένες μορφές διαλογισμού που είναι εν χρήσει και στον Ησυχασμό και στο Σουφισμό. Και στις δύο παραδόσεις όρος της αγιότητας είναι να "κρατάς τον εαυτό σου" μέσα στο σώμα.¹⁴ Η ουσία της επικλητικής μεθόδου συνίσταται, πράγματι, στο να τοποθετείς τον εαυτό σου μέσα στο Όνομα και να θέτεις το Όνομα στην καρδιά. Αν μπορούσε κανείς μόνο να συγκρατήσει το νου στο σώμα και να εμποδίσει την περιπλάνησή του, ενόσω είναι συγκεντρωμένος στο Όνομα, που εντοπίζεται στην καρδιά, τότε θα μπορούσε να γίνει άγιος. Η αγιότητα και στις δύο παραδόσεις βασίζεται στην συγχώνευση της καρδιάς με το Όνομα, ενώ το σώμα παίζει το ρόλο του ιερού ναού, μέσα στον οποίο τελεσιουργείται αυτή η θαυμαστή σύζευξη.

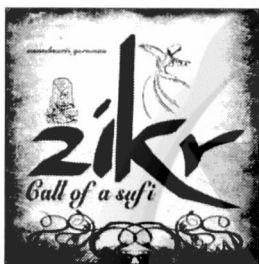
Σε αντίθεση με ορισμένες μορφές παθητικού μυστικισμού η πνευματική ατραπός του Σουφισμού, όπως και του Ησυχασμού, βασίζεται στην ενεργητική συμμετοχή του ανθρώπου στην περιπέτεια της αναζήτησης του Θεού. Αυτή η ενεργητική στάση όσων βαδίζουν την ατραπό περιγράφεται με ζωηρά χρώματα και στις δύο παραδόσεις σαν πνευματικός αγώνας. Στο Σουφισμό η διαρκής μάχη εναντίον των παθών ονομάζεται al-jihad al-akbar, ο ενδοξότερος "ιερός πόλεμος"¹⁵, τον οποίο ο Προφήτης του Ισλάμ θεωρούσε πολύ σημαντικότερο από οποιονδήποτε εξωτερικό πόλεμο, ανεξάρτητα από το πόσο δίκαιη είναι η αιτία του.

Στον Ησυχασμό ο ζηλωτής διδάσκεται να μάχεται συνεχώς εναντίον των φθοροποιών τάσεων του εαυτού του, ενώ ένα από τα κλασικά έργα της Ορθόδοξης πνευματικότητας ονομάζεται "Ο Αόρατος Πόλεμος".¹⁶ Σε αντίθεση με μεγάλο τμήμα της σύγχρονης θρησκευτικής σκέψης, η οποία τρέφει μια περιφρόνηση απέναντι στη θετική σημασία και στο συμβολισμό του πολέμου, όπως γίνεται αντιληπτός με την παραδοσιακή του έννοια,¹⁷ τόσο ο Σουφισμός όσο και ο Ησυχασμός έχουν πλήρη επίγνωση της αλήθειας ότι η ειρήνη που υπερβαίνει κάθε κατανόηση δεν είναι δυνατόν να κατακτηθεί, παρά μόνο μέσα από μακρό και επίπονο αγώνα εναντίον εκείνων των δυνάμεων που βρίσκονται μέσα μας, οι οποίες εμποδίζουν την είσοδό μας στο βασίλειο του Θεού, που δεν είναι κανένα άλλο παρά η ίδια η καρδιά.

Τελικά συγκρίνοντας τον Ησυχασμό με το Σουφισμό, εντυπωσιάζεται κανείς από τη σπουδαιότητα που αποδίδεται στο φως σε συσχετισμό με την προσευχή της καρδιάς, και στις δύο παραδόσεις. Οι Ησυχαστές πατέρες βεβαιώνουν πως ο Θεός είναι φως και πως η εμπειρία της θείας πραγματικότητας είναι φως. Ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος, αποκαλεί ακόμη την πνευματική εμπειρία ως "ατελεύτητη εμπειρία του θείου φωτός". Το θείο φως είναι άκτιστο και ταυτί-

ζεται με τις ενέργειες του Θεού, που τις μεταδίδει σε εκείνους που εισέρχονται σε κοινωνία μαζί του μέσα από την πνευματική άσκηση. Όπως γράφει ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στις "Ομιλίες για τα Εισόδια της Αγίας Παρθένου": "Αυτός που μετέχει της θείας ενέργειας γίνεται ο ίδιος, κατά κάποιο τρόπο, φως. Ενώνεται με το φως και με τη βοήθεια αυτού του φωτός βλέπει σε πλήρη εγρήγορση ό,τι απομένει από εκείνους που δεν κατέχουν αυτή τη χάρη... Οι καθαροί στην καρδιά βλέπουν το Θεό ... που όντας φως κατοικεί μέσα τους και αποκαλύπτει σε όσους τον αγαπούν τον Αγαπημένο τους".

Η Ησυχαστική παράδοση ομιλεί για βαθμίδες φωτός, από το άκτιστο φως της Θεότητας μέχρι το φως του νοητού κόσμου και τελικά μέχρι το αισθητό φως. Η άσκηση της προσευχής της καρδιάς οδηγεί τον άνθρωπο από αυτό το αισθητό φως, που περιβάλλει όλα τα πλάσματα εδώ πάνω στη γη, στο φως του αγγελικού βασιλείου και τελικά, στο ίδιο το Θείο Φως.

Στο Ισλάμ επίσης ο Θεός ονομάζεται στο ίδιο το Κοράνι το "Φως των Ουρανών και της γης" (24.35). Με βάση αυτό τον περίφημο στίχο αναπτύχθηκαν πολυάριθμες σχολές Ισλαμικής φιλοσοφίας και μυστικισμού, στις οποίες ο συμβολισμός του φωτός (al-nur), παίζει κεντρικό ρόλο. Η πιο γνωστή απ' αυτές είναι η σχολή της Φώτισης (al-ishraq), που ιδρύθηκε από τον Shaykh Shihab al-Din Suhrawardi.¹⁸ Οι υποδιακρίσεις του φωτός από τον Suhrawardi και άλλους διδασκάλους αυτής της σχολής εμφανίζουν μεγάλη ομοιότητα με εκείνες της Ησυχαστικής παράδοσης, χωρίς να έχουν λάβει χώρα κατ' ανάγκη ιστορικά δάνεια, αν και η φιλοσοφία του Suhrawardi είχε μερικούς οπαδούς στο Βυζάντιο, όπως τον Γεμιστό Πλήθωνα.

Επίσης, πολλά Σουφικά τάγματα στήριξαν τις διδασκαλίες τους στο συμβολισμό του φωτός, ιδιαίτερα οι σχολές της Κεντρικής Ασίας, όπως το τάγμα των Kubrawiyyah.¹⁹ Υπάρχει ασφαλώς μια αίσθηση πνευματικής συγγένειας μεταξύ των χρυσών εικόνων της Βυζαντινής εκκλησίας και ορισμένων Περσικών μικρογραφιών, στις οποίες το χρυσάφι, υπέρτατο σύμβολο του ήλιου όπως επίσης και του θεού Ήλιου, χρησιμοποιείται αφειδώλευτα. Το φως που λάμπει στην καρδιά του Ησυχαστή ασκητή, από τη μια μεριά, και του Σούφι, από την άλλη, ασφαλώς και δεν έχει τη βάση του σε ιστορικά δάνεια αλλά έρχεται από το Θεό. Είναι ο καρπός εμπειριών και μορφών πνευματικής άσκησης, οι οποίες παρουσιάζουν αξιοσημείωτες ομοιότητες μεταξύ τους.

Δεν είναι ανάγκη να πούμε πως υπάρχουν και σημαντικές διαφορές στην άσκηση της προσευχής της καρδιάς μεταξύ Ησυχασμού

και Σουφισμού. Ο ένας κάνει χρήση του ονόματος του αγγελιαφόρου, δηλαδή του Ιησού και ο άλλος της πηγής της αγγελίας, δηλαδή του Αλλάχ. Ο ένας δίνει έμφαση στην αγάπη και ο άλλος στη γνώση, χωρίς κανείς τους να αρνείται τη σπουδαιότητα και των δύο στοιχείων. Η μια ανάγει τους καρπούς των ενεργειών της στη χάρη που εκπορεύεται από το Χριστό και η άλλη στη "χάρη του Μωάμεθ" (al-barakat al-muhammadiyah). Ο ένας ασκείται, ως επί το πλείστον, στα πλαίσια του μοναχισμού και ο άλλος, σε μεγάλη έκταση, μέσα στην κοινωνία.

Παρ' όλα αυτά, οι ομοιότητες και οι αναλογίες των δύο ατραπών παραμένουν ως μια αναμφισβήτητη πραγματικότητα και συνιστούν μια εξαιρετικά σημαντική πλευρά των δεσμών που συνδέουν τον Χριστιανισμό με το Ισλάμ, και χάρη στους οποίους μπορεί να βελτιωθεί η αμοιβαία κατανόησή τους. Σ' αυτή την εποχή του εύκολου οικουμενισμού, που τόσα πολλά επιφανειακά πράγματα λέγονται και τόσο λίγες προσπάθειες αφιερώνονται και στοχεύουν στο βάθος, όπου έχει την κατοικία της η καρδιά, η Ορθόδοξη Ησυχαστική παράδοση προσφέρει ένα πολυτιμότερο βοήθημα, με το οποίο μπορεί να γίνει περισσότερο κατανοητός ο εσώτερος και νευραλγικότερος πυρήνας της Ισλαμικής παράδοσης. Και αυτή η παράδοση αποτελεί επίσης μια πολυτιμότερη οδό πρόσβασης σε ό,τι συνιστά την καρδιά της Χριστιανικής παράδοσης, για εκείνους τους Μουσουλμάνους που επιθυμούν να αποκτήσουν μια βαθύτερη κατανόηση της Χριστιανικής πνευματικότητας.

Περισσότερο από είκοσι πέντε χρόνια πριν, σε ένα συνέδριο που είχε οργανώσει μια ομάδα Καθολικών στο Μαρόκο για να προωθήσει την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ Χριστιανισμού και Ισλάμ, ο σημαίνων Γάλλος Ισλαμολόγος Louis Massignon είπε: «Είναι πολύ αργά για συνέδρια. Το μόνο πράγμα που έχει τώρα σημασία είναι η προσευχή της καρδιάς». Αν τότε ήταν πολύ αργά, σήμερα παραινεί, οπωσδήποτε, αργά για να εργασθούμε για την κατανόηση μεταξύ του Χριστιανισμού και του Ισλάμ, μόνο με την βοήθεια εξωτερικών μέσων. Περισσότερο από κάθε άλλη φορά, εκείνο που έχει σημασία είναι η προσευχή της καρδιάς, που έχει διαφυλαχθεί μέχρι τις ημέρες μας κατά θαυμαστό τρόπο στην Ορθόδοξη παράδοση, ενώ συνεχίζει να αποτελεί την κυρίαρχη πρακτική των Σούφι σ' ολόκληρο τον Ισλαμικό κόσμο.

Η κατανόηση της σημασίας αυτής της προσευχής στο Σουφισμό και τον Ησυχασμό ισοδυναμεί με την αντίληψη της βαθειάς εσωτερικής ομοιότητας μεταξύ της Χριστιανικής και της Ισλαμικής πνευματικότητας. Η άσκηση της προσευχής της καρδιάς είναι η είσοδος σ' εκείνο το ιερό άδυτο, στο οποίο όλες οι ποικίλες μορφές συγχω-

νεύονται σε μια ενότητα, και όπου όλα τα θεία μηνύματα γίνονται δαιθυθητικά αντιληπτά ως αντανακλάσεις του προσώπου του Αγαπημένου, ο οποίος είναι Ένας, αν και ομιλεί πολλές γλώσσες.

**Σημ Μετ. Ελληνικά στο κείμενο*

1. Αξιοσημείωτη εξαίρεση αποτελεί το βιβλίο του F. Schuon, *Χριστιανισμός/Ισλάμ-Δοκίμια για τον Εσωτερικό Οικουμενισμό*. (Bloomington 1985)

2. Για τη σύγκριση αυτών των παραδόσεων όσον αφορά στην προσευχή της καρδιάς, βλ.: F.Schuon "Η υπερβατική ενότης των θρησκειών", μετφ. P. Townsend (Wheaton, IL, 1984).

3. Για τον Ηουχασμό βλ. το κλασικό έργο του Β. Λόσκυ, "Η μυστική θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας", Παρίσι, 1965. Το σπουδαιότερο έργο αυτής της παράδοσης και ένα από τα πολυτιμότερα βιβλία της χριστιανικής πνευματικότητας είναι η "Φιλοκαλία", μετφ. E.Kadloubovsky G.E.H.Palmer & Ware 3 τόμοι (Λονδίνο, 1951-84), που έγινε τελικά προσιτό στο αγγλόφωνο κοινό. Άλλα κλασικά έργα της Ηουχαστικής παράδοσης είναι "Οι Περιπέτειες ενός Προσκυνητή" και "Ο Προσκυνητής Συνεχίζει το Δρόμο του", μετφ. R.M.French (Μινεάπολις, 1952).

4. Σχετικά με τη Σουφική παράδοση, βλ. A.M.Schinnel, "Μυστικές δοξασίες του Ισλάμ" (Τσάπελ Χιλ, 1983), M.Lings, "Τι είναι Σουφισμός;" (Λος Άντζελες, 1975) και S. H. Nasr, "Σουφικά Δοκίμια" (Ωλμπαν, 1985).

5. Τα αποσπάσματα από τους διδασκάλους της Ηουχαστικής παράδοσης έχουν ληφθεί από την "Φιλοκαλία".

6. Στο ίδιο 3, σελ. 293-94.

7. Για τη διδασκαλία και την πρακτική του dhikr στο Σουφισμό, βλ. L. Gardet, "Η απαγγελία του θείου ονόματος, dhikr, στον μουσουλμανικό μυστικισμό", *Revue Thomiste* 3, no.3 (1952) 542-676 και 53, αριθ.1 (1953) 197-216, J.L.Michon, "Πνευματικές πρακτικές" στο έργο "Παγκόσμια Πνευματικότητα - Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Θρησκευτικής Αναζήτησης" τόμος 19 (τυπώνεται), J. Nurbakhsh "Στον Παράδεισο των Σούφι" (Νέα Υόρκη, 1979), σελ. 31-48 και Ibn Ata Allah al-Iskandari, "Πραγματεία για το όνομα του Αλλάχ", μετφ. M.Gloton (Παρίσι, 1981).

8. Για αναφορές τόσο σε Ισλαμικές πηγές όσο και σε Χριστιανικές πηγές, που σχετίζονται με τον τρόπο της επίκλησης βλ. Schuon, "Η Υπερβατική Ενότης των Θρησκειών", σελ. 159-166. Αναφορικά με την πνευματική σημασία της καρδιάς ο Schuon γράφει: «Το όργανο του πνεύματος, ή το θεμελιώδες κέντρο της πνευματικής ζωής, είναι η καρδιά. Όμως, αυτό που είναι πιο σπουδαίο από τη σκοπιά της πνευματικής συνειδητοποίησης είναι η διδασκαλία του Ηουχασμού σχετικά με το μέσο της τελειοποίησης της φυσικής μετοχής του ανθρώπινου μικρόκοσμου στον θείο Μικρόκοσμο (Σημείωση του γράφοντος:

ενδεχομένως τυπογραφικό λάθος, νοηματικά ορθότερο θα ήταν "Μακρόκοσμο») μέσω της μετουσίωσης της σε υπερφυσική μετοχή και τελικά σε ένωση και σε ενταύτιση. Αυτό το μέσο συνιστά η "εσωτερική προσευχή" ή η "Προσευχή του Ιησού". Στο ίδιο, σελ. 144.

9. Μεταφράστηκε για πρώτη φορά στα αγγλικά από τον M.Khoury (τυπώνεται)

10. Οι Σούφι θεωρούν πως ο στόχος του ανθρώπου στην πνευματική ατραπό δεν είναι μόνο να εσωτερικεύσει την επίκληση, αλλά και να την καταστήσει διαρκή. Ένας τέτοιος άνθρωπος ονομάζεται *da'im al-dhikr*, δηλαδή αυτός που βρίσκεται σε συνεχή προσευχή.

11. Για τη σχέση μεταξύ καρδιάς και γνώσης γενικά, βλ. S.H.Nasr, "Η Γνώση και το Ιερό", (Νέα Υόρκη, 1981), σελ. 151

12. Σχετικά με αυτό το ζήτημα στα πλαίσια ποικίλων παραδόσεων, συμπεριλαμβανομένων του Χριστιανισμού και του Ισλάμ, βλ. Y.Ibishi και P. Wilson (eds), "Παραδοσιακοί Τρόποι Ενατένισης και Πράξης" (Τεχεράνη-Λονδίνο, 1977).

13. Βλ. S.H.Nasr, *Σουφικά Δοκίμια*, σελ. 68-83.

14. Βλ. K.Almqvist, "Ο Ναός της Καρδιάς, ο Ναός του Σώματος", *Τοποπω*, 12, no.3 (Summer, 1964) 228-33.

15. Στην πραγματικότητα, η λέξη Jihad, που συνήθως μεταφράζεται στα Αγγλικά ως ιερός πόλεμος, σημαίνει την έντονη προσπάθεια, αλλά οπωσδήποτε συμπεριλαμβάνει και την έννοια της κηρύξεως πολέμου εναντίον όλων των στοιχείων που διαταράσσουν την ισορροπία, την οποία επιζητά να εδραιώσει το Ισλάμ στη ζωή του ανθρώπου. Βλ. S.H.Nasr, "Η Πνευματική Σημασία του Jihad", *Parabola*, 7, no.4 (Fall, 1982) 14-13.

16. Βλ. "Αόρατος Πόλεμος" ή "Πνευματική Μάχη" και η "Ατραπός του Παραδείσου" του Lorenzo Scupoli, μετφ. E.Kadlouborsky & G.E.H.Palmer (Λονδίνο, 1978).

17. Αυτό οφείλεται τόσο στην άνευ προηγουμένου φρίκη και στις καταστροφές που προκλήθηκαν κατά τους σύγχρονους πολέμους, εξ αιτίας της σύγχρονης τεχνολογίας, όσο και σε ένα ορισμένο τύπο πασιφισμού, ο οποίος συνταυτίζει ολόκληρη τη Χριστιανική πνευματικότητα με την παθητική αποδοχή του κόσμου που μας περιβάλλει, στο όνομα της ειρήνης. Όμως χρειάζεται να επισημάνουμε πως η σύγχρονη αντίληψη και πρακτική της θεολογίας της απελευθέρωσης δεν έχει καμιά σχέση με τον πνευματικό πόλεμο, για τον οποίο μιλούν ο Σουφισμός και ο Ηονχασμός, και αντιπροσωπεύει, από την σκοπιά αυτών των παραδόσεων, μια επί πλέον υποταγή στον κόσμο και στην εγχοσμότητα, στο όνομα μιας δικαιοσύνης, που συνήθως την οραματίζεται σε αποκλειστικά επίγεια πλαίσια.

18. Βλ. H.Corbín, *En Islam Iranien*, vol 2 (Paris, 1971) και S.H.Nasr, "Τρεις Μουσουλμάνοι Σοφοί" (Delmar, NY, 1975), chapter 2.

19. Βλ. H.Corbín, "Ο Άνθρωπος του Φωτός στον Ιρανικό Σουφισμό", μετφ. N.Pearson (Boulder, 1978).

Μεταξύ μας

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τα Γραφεία του «ΙΛΙΣΟΥ»
Βουκουρεστίου 25, α' όροφος,
είναι ανοικτά κάθε ημέρα από
19.30- 21.30, εκτός Σαββάτου
και Κυριακής.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ-ΔΩΡΕΕΣ

Παρακαλούμε όπως απο-
στέλλετε με ταχυδρομική
επιταγή προς: Περιοδικό

« Ι Λ Ι Σ Ο Σ »

**ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 25,
106,71 Αθήνα.**

Επίσης αποστέλλετε με τρα-
πεζική επιταγή μόνο εις:
Θεοσοφική Εταιρεία, Βου-
κουρεσίου 25, 106 71, Αθήνα
ή με κατάθεση στον λογ/σμό
Εμπορικής Τράπεζας:
IBAN GR22 0120 3380
0000 0003 4738 734
BIC EMROGRAA

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ

Κεφαλλονιά: Γ. Διαμαντάτος
τηλ.: 6944331000

Ζάκυνθος: Παν. Βλαχόπουλος

Βόλος: Γ. Κουκουβίνος
τηλ.: 6946146763

Κρήτη: Σ. Βασιλάκης
τηλ. 6937005048

Θεσ/νικη: Γ. Βαφειάδης
τηλ.: 2313016807

Λαμία: Γ. Μουτάφης

Τρίκαλα: Στ. Λιγάτσικας
τηλ.: 6977679184/ 6944907479

Πάτρα: Σ. Ιγγλέσης

Ρόδος: Αντ. Βεργωτής

Σύρος: Π. Ζαραφωνίτης

Θράκη: Τρανοπούλου Γεωργία
κιν. 6976 48 84 48

Κύπρος: Αθαν. Παπαδόπουλος
Τηλ. 00357-24654511 (Οικίας)

Τα άρθρα που δημοσιεύονται στο περιοδικό Ιλισός, φέρουν την ευθύνη των αρθρογράφων για το περιεχόμενό τους και δεν λογοκρίνονται, ούτε απηχούν απαραίτητως τις απόψεις του περιοδικού.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΠΙΣΗΣ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΘΕΟΣΟΦΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ:

Στα Πόδια του Διδασκάλου - **Κρισναμούρτι**5€

Η Εξέλιξη της Μορφής και της Ζωής - Άννη Μπέζαντ~~Χ~~€
ΤΙΜΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ 5€

Προσέγγιση στην Πραγματικότητα - **N. Sri Ram**8€

Οι Βαθύτερες Όψεις της Ζωής - **N. Sri Ram**.....8€

Επιλογή Ιλισού - τόμος 1959-65, τόμος 1966-70,
τόμος 72,73,74,75,76,78, τόμος 1991, τόμος 1992,
τόμος 1993,1994.12€

ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΗ ΤΑ ΑΥΘΕΝΤΙΚΑ
ΚΛΑΣΙΚΑ ΘΕΟΣΟΦΙΚΑ ΕΡΓΑ

Ζωή στο Επέκεινα - Η Άλλη Όψη του Θανάτου - **C.W.Leadbeater**

Η Ατραπός του Αποκρυφισμού - **A. Μπέζαντ, C.W.Leadbeater**

*Διατίθενται στα κεντρικά βιβλιοπωλεία και
στα γραφεία της Θ.Ε. Βουκουρεστίου 25,
T.T. 106 71*

Τηλ. + Fax. 210 3610961

Τηλ. 210 3620702

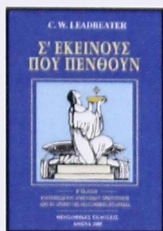
Ταχυδρομική ή τηλεφωνική παραγγελία με αντικαταβολή

Όνοματεπώνυμο.....Τηλέφωνο.....

Οδός.....Αριθμός.....Πόλη.....Τ.Κ.....

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

από τις Θεοσοφικές Εκδόσεις

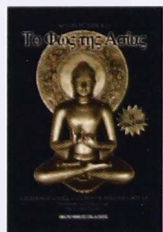
C W. Leadbeater
**Σ' Εκείνους
που Πενθούν**

C W. Leadbeater
Αόρατοι Βοηθοί
(Πρώτη έκδοση στην Ελληνική γλώσσα)

Ernest Wood
**Οι Επτά
Κοσμικές Ακτίνες**

ΤΙΜΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Sir Edwin Arnold
Το Φως της Ασίας

Ταχυδρομική ή τηλεφωνική παραγγελία με αντικαταβολή

Αόρατοι Βοηθοί.....	16€
Σ' Εκείνους που Πενθούν.....	8€
Οι Επτά Κοσμικές Ακτίνες.....	16€
Το Φως της Ασίας.....	16€ 8€

Κυκλοφόρησε σε πρώτη έκδοση
στην ελληνική γλώσσα

ΕΛΕΝΑ Π. ΜΠΛΑΒΑΤΣΚΥ

ΓΙΟΓΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΥΦΙΣΜΟΣ

(Ανθολογία Εσωτερικής Γνώσης)

Ένα βιβλίο που απευθύνεται προς κάθε σπουδαστή της Αλήθειας. Απαρτίζεται από άρθρα της Έλενας Π. Μπλαβάτσκυ που είχαν δημοσιευθεί στα θεοσοφικά περιοδικά The Path, Lucifer, The Theosophist, καθώς και σε εφημερίδες και άλλα έντυπα της εποχής της. Περιλαμβάνει, επίσης, αποσπάσματα οδηγιών προς τον Εσωτερικό Κύκλο της Θεοσοφικής Εταιρείας, και κειμένων που δημοσιεύτηκαν, μαζί με άλλα, μετά το θάνατό της

ως τμήμα ενός τρίτου τόμου της Μυστικής Δοξασίας.

Κύριο θέμα του βιβλίου είναι η Μαθητεία, οι σχέσεις Αποκρυφισμού και Γιόγκα, καθώς και πολλά άλλα που διδάσκονται επί της Ατραπού - πάντοτε υπό την καθοδήγηση ενός Μύστη Διδασκάλου της Αγάπης και της Σοφίας - και τα οποία είναι χρήσιμα σε όλους.

(σελ. 440, μέγεθος: 17X24, Α.Τ. 35 €)

(Συνδρομητές ΙΛΙΣΟΥ & Μέλη της Θ.Ε. 30 €)

ΘΕΟΣΟΦΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ